

m_phil_2024_006

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

МЕТАФОРІКА ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувач другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та література»
спеціальності 035 Філологія

Іванюк Інна Петрівна

Керівник: доктор філологічних наук,
доц. Гуцуляк Т. Є.

Рецензенти: к. ф. н., доц. Алла АНТОФІЙЧУК;
к. ф. н., доцент кафедри методики
викладання суспільно-гуманітарних
дисциплін Інституту післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької
області Оксана ФЕДУНОВИЧ-ШВЕД

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 7

від «25» листопада 2024 р.

Завідувач кафедри _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Іванюк І. П. Метафорика драматичних творів Лесі Українки. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України, Чернівці, 2024.

Дослідження присвячене аналізу метафорики у творах Лесі Українки в контексті сучасних лінгвістичних підходів. У роботі здійснено комплексний огляд мовної специфіки драматичних творів письменниці, розглянуто структурно-семантичні особливості метафор, а також їхній вплив на формування української літературної традиції. Особливу увагу приділено загальноновживаним метафорам, закріпленим у тлумачних словниках, та індивідуально-авторським метафорам, що стали невід'ємною частиною поетичного стилю Лесі Українки.

У першому розділі проаналізовано наукові праці, присвячені мові творів Лесі Українки, та окреслено сучасні підходи в дослідженнях її метафорики. Описано роль метафор у створенні багатопланових смислових структур, які поєднують національні, культурні та філософські ідеї. Другий розділ розкриває структурно-семантичну специфіку метафор у драматичних творах Лесі Українки. Виокремлено основні типи метафоричних одиниць (іменникові, прикметникові, дієслівні) та їхні функції у побудові художніх текстів. Виявлено, що метафори використані як інструмент для передачі складних емоційних, філософських і соціальних ідей. Третій розділ присвячений вивченню загальноновживаних і авторських метафор, зокрема їхньому закріпленню в тлумачних словниках. Продемонстровано, як через метафори Леся Українка не лише інтегрувала європейські літературні тенденції в національний контекст, але й заклала основи для збагачення української мовної традиції. Особливу увагу приділено індивідуально-авторським метафорам, які відображають унікальний стиль письменниці та її прагнення передати глибокі емоційні й філософські переживання.

Ключові слова: Леся Українка, метафорика, драматичні твори, структурно-семантичний аналіз, іменникові метафори, прикметникові метафори, дієслівні метафори, загальноновживані метафори, індивідуально-авторські метафори, лексикографічна практика.

ANNOTATION

Ivaniuk I. P. Metaphorics of Lesya Ukrainka's dramatic works. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2024.

The study is devoted to the analysis of metaphor in the works of Lesya Ukrainka in the context of modern linguistic approaches. The work provides a comprehensive overview of the linguistic specifics of the writer's dramatic works, examines the structural and semantic features of metaphors, as well as their influence on the formation of the Ukrainian literary tradition. Particular attention is paid to the commonly used metaphors enshrined in explanatory dictionaries and individual authorial metaphors that have become an integral part of Lesya Ukrainka's poetic style.

The first chapter analyzes the scientific works devoted to the language of Lesya Ukrainka's works and outlines modern approaches to the study of her metaphors. The role of metaphors in creating multilayered semantic structures that combine national, cultural, and philosophical ideas is investigated.

The second section focuses on the structural and semantic analysis of metaphors in Lesya Ukrainka's dramatic works. The main types of metaphorical units (noun, adjective, verb) and their functions in the construction of literary texts are distinguished. It is revealed that metaphors are used as a tool for conveying complex emotional, philosophical and social ideas. The third section is devoted to the study of commonly used and authorial metaphors, in particular, their consolidation in explanatory dictionaries. It is demonstrated how Lesya Ukrainka used metaphors to not only integrate European literary trends into the national context, but also to lay the foundations for enriching the Ukrainian language tradition. Particular attention is paid to individual authorial metaphors that reflect the unique style of the writer and her desire to convey deep emotional and philosophical experiences.

Keywords: Lesya Ukrainka, metaphor, dramatic works, structural and semantic analysis, noun metaphors, adjectival metaphors, verbal metaphors, common metaphors, individual authorial metaphors, lexicographic practice.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ
ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ Інна ІВАНЮК
(підпис)

ЗМІСТ

Анотація українською мовою.....	2
Анотація англійською мовою.....	3
Декларативне ствердження здобувача освіти про дотриманні доброчесності у кваліфікаційній роботі.....	4
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. МОВА ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	11
1.1. Загальний огляд наукових праць, присвячених мові творів Лесі Українки.....	11
1.2. Метафорика Лесі Українки й сучасні мовознавчі студії.....	25
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОР У ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	31
2.1. Специфіка смислового наповнення метафоричних конструкцій.....	31
2.2. Класифікаційні типи метафоричних одиниць.....	44
2.2.1 Іменникові метафори.....	44
2.2.2 Прикметникові метафори.....	47
2.2.3 Дієслівні метафори.....	50
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. МЕТАФОРИКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....	54
3.1. Загальномовні метафори, їх закріплення в тлумачних словниках.....	54
3.2. Специфіка індивідуально-авторських метафор.....	63
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Твори** – Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 2. Драматичні твори (1907–1908) / ред. М. Моклиця; упоряд. С. Кочерга, О. Вісич. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 424 с.
- СУМ** – Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 23.11.2024).
- СУМ-20** – Тлумачний словник української мови: у 20 т. (електронна версія Українського мовно-інформаційного фонду НАН України). URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення 12.09.2024).

ВСТУП

Актуальність дослідження. Творчість Лесі Українки є одним із ключових аспектів дослідження як в українській літературній критиці, так і в лінгвістичній науці. Її унікальний мовний стиль, що вирізняється вишуканістю і багатогранністю, стає важливим об'єктом для розгляду науковців. Одним із головних акцентів, який роблять дослідники, є використання Лесею Українкою метафор та інших художніх засобів, які вона майстерно вплітає у свої Твори,. Метафори у її поезії і драматургії не лише вносять у текст емоційне наповнення, а й служать інструментом для відображення складних філософських ідей, особистих переживань та глибокого аналізу соціальних і культурних явищ.

Мова Лесі Українки слугує не лише інструментом вираження думок, але й стає віддзеркаленням світогляду письменниці, що був сформований на основі взаємодії різних культурних, соціальних і особистих чинників. У її творах часто проглядається синтез індивідуальних почуттів з універсальними темами, такими як боротьба за свободу, гідність людини, жіноча доля, складний моральний вибір. Саме через метафори та інші риторичні фігури Леся Українка здатна надавати цим темам нового звучання, звертаючись до читача на глибинному рівні емоцій і розуміння.

Сучасні підходи до лінгвістичного аналізу дозволяють глибше дослідити, як саме Леся Українка реалізовувала свої мовні знання і вподобання у творах. Її метафоричний стиль є особливо цікавим з точки зору того, які метафори стають універсальними в літературній традиції, а які залишаються унікальними авторськими знахідками. Наприклад, використання Лесею Українкою символів природи, таких як *вітер*, *море*, *вогонь*, набуває не тільки поетичного, а й символічного значення, пов'язаного з особистими переживаннями та історичними контекстами.

Аналіз мовної творчості Лесі Українки спирається на ґрунтовні праці багатьох видатних науковців. Серед них можна виділити таких дослідників,

як Віра Агеєва, Юрій Бойко та Оксана Забужко, які зробили значний внесок у вивчення стилістики та новаторства письменниці. Віра Агеєва, наприклад, детально аналізувала стиль та образність у творчості Лесі Українки, звертаючи особливу увагу на те, як авторка передавала через художнє слово свої філософські ідеї. Юрій Бойко досліджував драматичну творчість письменниці, зокрема акцентуючи увагу на структурі діалогів та монологів, у яких метафори відіграють важливу роль у розкритті внутрішнього світу героїв [10]. Оксана Забужко присвятила творчості Лесі Українки розвідку «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій», у якій наголошує на важливості її внеску в українську і світову літературу з погляду феміністичної критики та аналізу її мови [26].

Отже, мова та метафоричне мислення Лесі Українки становлять важливий аспект для розуміння не лише її творчої спадщини, але й загального розвитку української літератури. Здатність письменниці через словесну гру створювати багатошарові значення й емоційні образи робить її Твори, предметом безперервного наукового інтересу. Важливо підкреслити, що саме завдяки ретельному дослідженню таких науковців, як В. Агеєва, Ю. Бойко О. Забужко та інших, сучасна наука отримує можливість не лише аналізувати творчість Лесі Українки з теоретичної точки зору, але й інтегрувати її досвід у ширший контекст літературознавства й лінгвістики.

Об'єкт дослідження – метафоричні конструкції в драматичних творах Лесі Українки.

Предмет дослідження – структурно-семантичні особливості метафор у мовній системі Лесі Українки та їх лексикографічне опрацювання.

Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати мову творів Лесі Українки в контексті сучасних лінгвістичних досліджень, приділивши особливу увагу метафорам як одному з основних елементів текстотворення.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити загальний огляд наукових праць, присвячених мові Лесі Українки;

- 2) проаналізувати основні напрямки дослідження метафорики у творах Лесі Українки;
- 3) дослідити структурно-семантичні особливості метафор у її драматичних творах;
- 4) класифікувати метафори за лексико-граматичними особливостями опорних компонентів, виокремити іменникові, прикметникові, дієслівні;
- 5) встановити загальноновживані метафори, закріплені в тлумачних словниках, та індивідуально авторські метафори, що не набули загального вжитку й відображають специфіку авторського світосприйняття.

Методи дослідження. Під час виконання роботи використані такі методи: *описовий* – для аналізу наукових праць; *компонентного аналізу* – для встановлення та опису семантики метафоричних конструкцій у творах Лесі Українки; прийом *структурно-семантичного аналізу* – для класифікації метафор за опорними компонентами, а також *метод порівняльного аналізу* – для встановлення узуального чи okazіонального характеру метафоричних конструкцій у зіставленні з матеріалами тлумачного словника.

Наукова новизна дослідження полягає в ґрунтовному аналізі структурно-семантичних особливостей метафор у драматичних творах Лесі Українки. Уперше класифіковано метафори за їхніми лексико-граматичними властивостями у зв'язку з емоційною та філософською наповненістю текстів письменниці. Крім того, дослідження висвітлює питання синтезу традиційних і авторських метафор, що сприяє кращому розумінню стилю Лесі Українки.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів з української літератури, лінгвістики, стилістики та літературознавства. Вони стануть корисними для розробки навчально-методичних матеріалів, а також для написання наукових праць, присвячених творчості Лесі Українки.

Джерельна база. Основу джерельної бази дослідження становлять драматичні Твори, Лесі Українки, зокрема «Кассандра», «Айша та Мохаммед», «Руфін і Прісцилла», «Камінний господар», «Лісова пісня», «Бояриня» та інші. У роботі використано також праці сучасних літературознавців та мовознавців, таких як Віра Агеєва [3], Юрій Бойко [10], Оксана Забужко [26], а також низку додаткових джерел, що дозволяють провести комплексний аналіз метафорики у творчості письменниці.

Апробація роботи. Основні результати дослідження були представлені в науковій доповіді *«Метафорика драматичних творів Лесі Українки»* на студентській конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (16 квітня 2024 року) та опубліковані в збірнику *«Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (16–18 квітня 2024 року)»* (Чернівці, 2024. С. 67–68).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить такі структурні частини: анотації українською та англійською мовами, декларативне ствердження, вступ, три розділи, висновки до кожного з розділів, загальні висновки та список використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

МОВА ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. 1. Загальний огляд наукових праць, присвячених мові творів Лесі Українки

Леся Українка є однією з найвідоміших та найбільш впливових письменниць в українській літературі. Її творчість, як і мова її творів, є об'єктом численних досліджень. Мовні особливості її праць завжди приваблювали дослідників, оскільки її тексти є не лише літературними шедеврами, але й глибоким відображенням культурних, соціальних та політичних контекстів свого часу. Аналіз мовних характеристик творів Лесі Українки не тільки дозволяє глибше зрозуміти її літературну спадщину, але й допомагає відстежити вплив її творів на розвиток української літератури та мови загалом. Це питання є предметом багатьох літературознавчих досліджень, які охоплюють різні аспекти мовної майстерності письменниці, від аналізу її стилістики до впливу на мовну ідентичність українського народу [41, с. 68].

Згідно з науковими розвідками Віри Агеєвої, Леся Українка є прикладом неоромантичного двосвіття, яке постає в її драматичній поемі «Лісова пісня». У статті В. Агеєвої «Неоромантичне двосвіття „Лісової пісні”» проаналізовано багаторівневість світів, створених Лесею Українкою. Мова твору є інструментом для побудови не лише світу реальності, але й міфологічної площини, що виявляє глибокі корені в українській фольклорній традиції. Через тонке використання лексичних та синтаксичних засобів Леся Українка вміло передає відчуття духовної глибини та природи людського буття, що дозволяє не лише насолоджуватися поетичним текстом, але й проникати в його зміст на рівні метафізичної та культурної інтерпретації. Ця багатошаровість, характерна для творів Лесі Українки, є предметом

постійного наукового інтересу, оскільки вона значно розширює межі класичного літературного аналізу.

Особливої уваги заслуговує аналіз мовних характеристик драматичних творів Лесі Українки. Одним із прикладів є її поема «Кассандра» – унікальне поєднання класичної міфології та української драматургії. Віра Агеєва у своїй праці «Проблема комунікативного розриву в драматичній поемі „Кассандра”» досліджує складнощі комунікації між персонажами твору, які відображають глибокі соціальні та політичні суперечності тогочасної Європи. Леся Українка через мовні засоби передає трагедію Кассандри, яка стає символом голосу, що його не хочуть чути. Складність мови тут не є перешкодою для сприйняття, а, навпаки, є важливим компонентом драматичного конфлікту. Аналіз цього твору підкреслює, як мовні елементи, що їх використовує Леся Українка, є не просто літературними фігурами, але й символами культурних та соціальних процесів [3, с. 53].

Інший важливий аспект мовної майстерності Лесі Українки полягає в її здатності використовувати фольклорні елементи, що є відображенням її глибокого зв'язку з українськими традиціями. В. Агеєва в книзі «Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації» розглядає, як Леся Українка майстерно використовує українську народну мову, символи та архетипи для створення нових, модернізованих образів. Її мова, з одного боку, є виразно українською, але з іншого, – модерною і космополітичною. Це поєднання дає змогу говорити про Лесю Українку не тільки як про національного письменника, але і як про митця світового масштабу, що надає її мовній спадщині універсального значення. Важливим є те, як вона виводить українську мову на новий рівень літературного використання, вплітаючи європейські культурні контексти та збагачуючи її новими стилістичними прийомами.

Аналізуючи мовні особливості творчості Лесі Українки, необхідно також зазначити її роль у розвитку української драматургії. Леся Українка не лише використовувала класичні форми драми, але й активно

експериментувала з мовою своїх персонажів, уводячи нові комунікативні форми. У виданні «Антологія української драматургії» зазначено, що її драматичні Твори, вирізняються унікальною структурою мови, яка поєднує елементи фольклору, архаїчної та модерної мови. Такий підхід дозволив Лесі Українці створити тексти, що не просто відображали сучасні їй проблеми, але й стали пророчими щодо майбутнього розвитку української мови та літератури. Її драматургія, зазнавши глибоких змін, вивела українське слово на міжнародний рівень, завдяки чому вона зайняла місце серед найвизначніших літературних постатей [56].

Цікавим є також питання впливу Лесі Українки на подальший розвиток української літературної мови. Її Твори, стали зразком для багатьох українських письменників, які продовжували розвивати її новаторські ідеї. Сучасні дослідження підтверджують, що Леся Українка значною мірою вплинула на формування української літературної мови ХХ століття. Мовний стиль письменниці став моделлю для наступних поколінь авторів, які переймали її стилістичні прийоми та мовну експресію. Леся Українка, за словами літературознавців, є тією фігурою, яка змогла об'єднати традиційну українську мову з модерними літературними тенденціями, що дозволило їй створити твори, актуальні не тільки для свого часу, але й для сучасності.

Аналіз мовної специфіки творів Лесі Українки також підкреслює здатність авторки використовувати мову як засіб соціальної та політичної критики. Її тексти часто містять елементи, які можна трактувати як виклики наявним суспільним порядкам. Наприклад, у «Лісовій пісні» мова персонажів відображає не лише їхню соціальну роль, але й їхню здатність протистояти обмеженням, що накладає на них суспільство. Леся Українка використовує мову для того, щоб показати можливість і необхідність змін у суспільстві. Це робить її твори, особливо актуальними в контексті соціально-політичних трансформацій [23, с. 49].

Мову Лесі Українки також вирізняє велика лексична та стилістична варіативність. Її тексти наповнені широким спектром мовних засобів, що

дозволяє майстерно створювати різні настрої та атмосферу. Цього авторка досягає за допомогою складної гри слів, що дозволяє читачеві не лише сприймати текст на поверхневому рівні, але й заглиблюватися в його підтекст. Літературознавці підкреслюють, що Леся Українка була майстром прихованої іронії та алегорії, що дозволяє трактувати її Твори, в різних культурних і соціальних контекстах. Ця особливість мови творів письменниці визначає такі особливості, як універсальність та багатозначність, що робить її Твори, відкритими для інтерпретації навіть у сучасному світі.

Мова Лесі Українки привертає увагу не лише літературознавців, але й лінгвістів, які досліджують структуру її творів з точки зору сучасної лінгвістики. Лінгвістичний аналіз мови Лесі Українки вимагає системного підходу, що охоплює вивчення мовних структур, граматики, синтаксису, лексики та стилістики. Її Твори, є багатим джерелом для лінгвістичних досліджень через складність та багатогранність мовних конструкцій, використання символічних образів, метафор та алегорій, що дозволяють науковцям побачити, як мовні засоби в її текстах стають інструментом побудови літературних світів.

У контексті лінгвістичного аналізу особливо цікавою є поетична мова Лесі Українки. Повне академічне зібрання її творів у 14 томах демонструє багатство стилістичних засобів, які вона використовувала. Поетична мова Українки характеризується високим ступенем лексичної варіативності, багатством синтаксичних конструкцій, а також чіткою ритмічною організацією, що надає її творам музичності. Важливою складовою її стилю є метафорика та символіка, що створює враження глибокої метафізичної рефлексії над реальністю. Лінгвістичний аналіз цих елементів дозволяє виявити, як Леся Українка використовує певні граматичні та стилістичні структури для досягнення особливого ефекту у своїй поезії. Її мова насичена архаїзмами, фольклорними елементами, що підкреслює її зв'язок з національними традиціями, але водночас вона вводить і новаторські підходи,

які були характерні для модерністських напрямів європейської літератури [31, с. 32].

Значна частина лінгвістичних досліджень, проведених Наталією Колошук [33, с. 41–57], стосується вивчення структурної організації текстів Лесі Українки. Її праця, опублікована у збірнику «Волинь філологічна: текст і контекст», демонструє, як драматичні Твори, Лесі Українки стали відображенням впливу західноєвропейської літератури, зокрема символізму та модернізму. У своїх творах Леся Українка використовує мову як інструмент для створення багатопланової структури тексту, де поєднуються міфологічні, філософські та соціально-політичні пласти. Її мова не обмежується національним контекстом, вона виходить за межі локальних традицій і стає універсальною, що дозволяє її творам бути актуальними в міжнародному контексті.

Окрім того, у дослідженні мовних структур творів Лесі Українки особливу увагу привертають питання фонетичної та морфологічної організації її текстів. В поезії письменниці відчутний чіткий ритм, що забезпечує використання специфічних фонетичних засобів, таких як асонанси, алітерації, римовані ланцюжки. Фонетичний рівень тексту має важливе значення для передачі емоційного та психологічного стану героїв, створення певної атмосферності. Морфологічний аналіз показує, що Леся Українка активно використовує зміну словоформ та гнучкість синтаксичних конструкцій для створення особливого звучання і структури тексту. Наприклад, її Твори, насичені дієслівними формами, що підкреслюють динаміку подій та рух героїв у просторі і часі. Дослідження таких аспектів дає можливість лінгвістам вивчати мову Лесі Українки не лише як інструмент для передачі змісту, але і як засіб формування естетичного враження [64].

Аналіз стилістичних особливостей мови Лесі Українки є невід'ємною частиною сучасних лінгвістичних досліджень. Її стиль поєднує у собі елементи класичної літературної традиції та новаторські прийоми, характерні

для модернізму. Як зазначає Юрій Бойко у своїх працях про естетичні погляди Лесі Українки, її стильовий пошук спрямований на синтез української фольклорної спадщини та європейської літературної традиції. Такий підхід до мови став об'єктом детальних лінгвістичних досліджень, що робить Твори, Лесі Українки об'єктом для численних інтерпретацій з боку сучасних дослідників.

Сучасні лінгвісти також звертають увагу на поліфункціональність мови Лесі Українки. Її Твори, виконують не тільки естетичну функцію, але й комунікативну, соціально-критичну, філософську. Як зазначає Арістотель у своїй «Поетиці», мова в літературному творі повинна не лише передавати зміст, але й виконувати роль засобу для відображення певних соціальних чи політичних процесів. Леся Українка майстерно використовує мовні засоби для створення текстів, які стають не лише художніми, але й соціально-філософськими маніфестами. Її драматичні поеми, такі як «Кассандра» або «Лісова пісня», можна розглядати як приклади такого підходу, де мова є засобом для вираження глибоких ідей про людину, суспільство та природу.

Окрім того, лінгвістичні дослідження показують, що Леся Українка активно експериментувала з мовою своїх героїв. Її персонажі часто говорять різними мовними стилями, що відображає їхній соціальний статус, внутрішній світ та ставлення до подій, які відбуваються у творі. Лінгвісти зазначають, що через мовну варіативність персонажів Леся Українка створює багатопланову картину реальності, де кожен герой має свій мовний голос. Це дозволяє не лише підкреслити індивідуальні риси персонажів, але й відобразити складні соціальні та культурні взаємини. Така різноманітність мовних стилів стала об'єктом детального вивчення сучасних лінгвістів, які аналізують, як мовна характеристика персонажів відображає загальні культурні та соціальні процеси.

Дослідження мови Лесі Українки охоплює широкий спектр тем, серед яких важливе місце займають фонетичні, морфологічні та синтаксичні аспекти. Сучасна лінгвістика дозволяє розглядати мову її творів не тільки з

позиції класичного літературознавчого аналізу, але й через призму фонетичних особливостей, морфологічних інновацій та синтаксичних структур, які використовуються для побудови глибокого й багатопланового текстового дискурсу.

Фонетичний аспект мови Лесі Українки особливо цікавий через її вміння передавати емоційний стан, настрій та внутрішню напругу через звучання слів. У цьому контексті вивчення її перекладів, таких як переклади творів Генріха Гейне, є яскравим прикладом того, як Леся Українка адаптувала чужоземні Твори, для української літературної аудиторії, зберігаючи оригінальний емоційний та фонетичний ритм, але використовуючи українські лексичні й фонетичні засоби. Переклади Лесі Українки, зокрема «Книга пісень» Гейне, є прикладом тонкого відчуття фонетичних особливостей мови. Її вміння підкреслювати звукову складову тексту стало предметом лінгвістичних досліджень, зокрема у працях Михайла Моклиці [52, с. 66], який акцентує увагу на ритмічних структурах, алітераціях, асонансах та інших звукових засобах, що їх використовує письменниця для створення музичної гармонії в тексті.

Важливий аспект фонетичного аналізу творів Лесі Українки полягає в тому, як вона використовувала звук для створення емоційного впливу на читача. Дослідники відзначають, що в її поезії звук часто підкреслює не тільки ритм, але й смислові акценти.

Не менш важливим є морфологічний аспект мови Лесі Українки, який відображає її здатність використовувати різноманітні словоформи та граматичні конструкції для створення складних літературних структур. Її поетична мова насичена різноманітними морфологічними інноваціями, що дозволяє дослідникам бачити, як вона експериментувала з граматичними формами та використовувала їх для побудови оригінальних поетичних образів. У своїх драматичних творах Леся Українка часто зверталася до історичних і міфологічних сюжетів, що вимагало від неї вміння гнучко використовувати різноманітні морфологічні конструкції. Її герої, незалежно

від їх соціального статусу або історичного часу, часто говорять на складній, багатоплановій мові, що підкреслює їхню індивідуальність і значущість у драматичному конфлікті.

Морфологічний аналіз також дозволяє виявити, як Леся Українка використовувала мовні засоби для передачі тонкощів психологічних станів своїх героїв. Використання дієслівних форм, наприклад, у її драмах не просто передає динаміку дії, але й розкриває внутрішній стан персонажів, їх емоції та психологічні зміни. Це створює багат шарову структуру тексту, де кожне слово має свою функцію не тільки в синтаксичному, але й у семантичному контексті. Лінгвісти, такі як Н. Колошук [34], Д. Блохін [9] та В. Агеева [2], які досліджують мову Лесі Українки, відзначають, що її морфологічні інновації дозволяють значно розширити можливості української літературної мови, адаптуючи її до сучасних літературних тенденцій кінця XIX — початку XX століття.

Синтаксичний аспект мови Лесі Українки також привертає велику увагу дослідників, оскільки її Твори, демонструють складну синтаксичну організацію, яка створює глибину смислових структур. Синтаксис у її творах служить не тільки засобом передачі змісту, але й виконує художню функцію, підкреслюючи драматизм ситуацій та індивідуальність персонажів. Наприклад, у драматичних поемах, таких як «Кассандра», Леся Українка використовує такі синтаксичні конструкції, як інверсія, парцеляція, повтори, що допомагають передати складні взаємини між персонажами, їхні внутрішні конфлікти та психологічні стани. Це підтверджують дослідження М. Моклиці [52], та А. Єрмоленко [23]. Синтаксична структура тексту стає засобом побудови драматичного напруження, де кожен рядок несе не тільки інформаційне навантаження, але й допомагає розкрити емоційний та психологічний підтекст.

У дослідженні мовних особливостей Лесі Українки важливо також враховувати контекст її творчості, зокрема вплив західноєвропейської літератури та українських національних традицій. Як зазначає у своїх працях

Тамара Гундорова, Леся Українка була тісно пов'язана з неоромантичними тенденціями, що відображалися в її мові. Вона активно використовувала символічні образи, алегорії та міфологічні мотиви, що вимагає від дослідників звертатися до синтаксичних і семантичних особливостей її текстів. Мова Лесі Українки в контексті неоромантизму є не тільки засобом для передачі сюжетної лінії, але й способом для створення багатогранних образів, де кожна деталь має символічне значення. Це створює необхідність для проведення детального лінгвістичного аналізу, що допоможе розкрити глибокий підтекст її творів.

У свою чергу роботи Михайла Грушевського та Романа Гром'яка, присвячені літературній критиці та соціальному контексту творчості Лесі Українки, підкреслюють, що її мовна майстерність була тісно пов'язана з тогочасними соціально-політичними процесами. У своїх творах Леся Українка не тільки відображала події свого часу, але й активно використовувала мову як засіб соціальної критики. Це особливо відчутно в її драматичних творах, де мова персонажів часто підкреслює соціальні та політичні протиріччя, що були актуальні для кінця XIX – початку XX століття. Лінгвісти, які досліджують мову Лесі Українки, акцентують увагу на тому, як вона використовувала синтаксичні та лексичні засоби для створення соціально ангажованих текстів, які ставили під сумнів наявні соціальні норми та викликали до перегляду тогочасних ідеологічних установок [7, с. 47].

Оцінка актуальності наукових досліджень, присвячених мові творів Лесі Українки, займає центральне місце в сучасній лінгвістиці та літературознавстві. У контексті загального розвитку гуманітарних наук, мова Лесі Українки є об'єктом міждисциплінарних досліджень, що охоплюють як класичні лінгвістичні підходи, так і сучасні методи аналізу тексту. Актуальність таких досліджень зумовлена глибоким мовним і культурним контекстом її творчості, що відображає соціально-політичні процеси свого

часу, водночас залишаючись універсальним прикладом художнього відображення загальнолюдських проблем.

Аналізуючи сучасні наукові праці, такі як дослідження Р. Гром'яка [16], Н. Колошук [34] та О. Забужко [26], присвячені мові Лесі Українки, можна відзначити, що дослідники приділяють особливу увагу впливові її творчості на розвиток української мови. Наприклад, Роман Гром'як у своїй праці «Роль літературної критики кінця XIX – початку XX ст. в утвердженні престижу українства» підкреслює, що творчість Лесі Українки не тільки сприяла формуванню національної самосвідомості, але й допомогла утвердити українську літературну мову в той час, коли вона перебувала під загрозою русифікації. Мова її творів стала засобом збереження та популяризації української культури, а також платформою для експериментів з новими мовними формами, що відповідають модерністським тенденціям європейської літератури.

Сучасні дослідження мови Лесі Українки продовжують розвиватися у різних напрямках. Одним із них є аналіз стилістичних та синтаксичних особливостей її творів у контексті порівняння з європейськими літературними традиціями. У своїй статті «Неоромантичні тенденції творчості О. Кобилянської» Т. Гундорова проводить паралелі між творчістю Ольги Кобилянської та Лесі Українки, звертаючи увагу на те, як мова обох авторок, збагачена новаторськими художніми засобами, стала частиною ширшого культурного процесу в українській літературі кінця XIX – початку XX століття. Такі порівняльні дослідження допомагають побачити, як мовні інновації Лесі Українки інтегрували українську літературу в європейський контекст, зберігаючи водночас її національну ідентичність [6].

Значний інтерес сучасної лінгвістики викликає також проблема індивідуальної свободи у творчості Лесі Українки, яку досліджувала Людмила Демська у праці «Проблема індивідуальної свободи в драматургії Лесі Українки» [19]. Л. Демська зазначає, що мова її драматичних творів відображає конфлікт між індивідуальним і соціальним, де герої часто

опиняються перед вибором між особистою свободою та соціальними обмеженнями. Мова стає засобом вираження цього конфлікту, де кожне слово і кожна фраза мають глибоке значення і допомагають передати напруженість драматичних ситуацій. Лінгвістичні дослідження таких аспектів творчості Лесі Українки дозволяють краще зрозуміти її внесок у розвиток української драматургії та її значення для сучасної літератури.

Отже, актуальність досліджень мови Лесі Українки полягає в тому, що її творчість залишається важливим джерелом для розвитку сучасних лінгвістичних підходів. Її мова, будучи продуктом свого часу, водночас виходить за межі національних і хронологічних рамок, стаючи об'єктом досліджень як у сфері літературознавства, так і в лінгвістиці. Сучасні лінгвісти досліджують її творчість через призму різних наукових методологій, що дозволяє не лише глибше зрозуміти мовні та стилістичні особливості її творів, але й побачити, як ці особливості впливають на формування національної ідентичності, розвиток літературної мови та культурні процеси в Україні.

Дослідження мови творів Лесі Українки вимагає використання різноманітних методів лінгвістичного аналізу, що дозволяють розкрити всі аспекти її багатогранної літературної спадщини. Сучасні підходи до вивчення мови Лесі Українки поєднують традиційні методи, такі як стилістичний, фонетичний та морфологічний аналіз, з новими лінгвістичними та інтердисциплінарними підходами, які враховують соціокультурні, політичні та філософські аспекти її творчості. Це дозволяє не лише вивчати мовні особливості творів, але й заглиблюватися в підтексти, контексти та впливи, що формували мовну картину Лесі Українки [64, с. 30].

Одним із найпоширеніших методів дослідження мови Лесі Українки є стилістичний аналіз, який дозволяє виявити характерні риси її літературного стилю, особливості використання лексики, метафоричних конструкцій, а також специфіку її художнього мовлення. Як зазначає А. Єрмоленко [24] у своїй праці «Леся Українка, Дон Жуан та Європа: ідеологія та ерополітика

„Камінного господаря”», Леся Українка активно використовувала мову для створення багатопланових художніх образів, де кожен елемент стилю спрямований на передачу складних ідей та конфліктів. Стилiстичний аналіз текстiв Лесі Українки показує, що її мова є складним сплетінням різних рівнів смислових структур, що поєднують фольклорні мотиви з модерністськими елементами, традиційні засоби виразності з новаторськими літературними підходами. Цей метод дозволяє дослідити, як Леся Українка використовувала стилістичні засоби для відображення філософських і політичних ідей, виражених через мову її персонажів [42].

Одним із сучасних методів дослідження мови Лесі Українки є когнітивно-дискурсивний аналіз, який дозволяє дослідити, як її Твори, відображають процеси мислення і свідомості, а також як через мову виражаються певні ідеологічні та філософські концепти. Цей підхід є міждисциплінарним, поєднуючи елементи когнітивної лінгвістики, дискурсивного аналізу та семіотики. Дослідники, зокрема О. Забужко [26], у своїй праці «*Notre Dame D'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій*», підкреслюють, що мова Лесі Українки є виразником не лише літературних ідей, але й соціальних та культурних концептів, що відображають світогляд тогочасного українського суспільства. Когнітивно-дискурсивний підхід дозволяє виявити, як через мову її творів транслуються ідеї національної ідентичності, фемінізму, свободи та боротьби за права людини.

Ще одним важливим методом дослідження мови Лесі Українки є інтертекстуальний аналіз, який дозволяє розкрити взаємозв'язки між її творами та іншими літературними текстами, як українськими, так і європейськими. У своїй праці «*Українська література: творці і твори*» Микола Жулинський зазначає, що творчість Лесі Українки вбирає в себе багато елементів європейської літературної традиції, зокрема символізму, романтизму та модернізму. Інтертекстуальний аналіз її творів дозволяє побачити, як Леся Українка інтегрувала ці елементи у свої твори, зберігаючи при цьому українську культурну ідентичність. Цей метод дозволяє вивчати,

як через мову та текст Леся Українка створювала діалог із попередньою літературною традицією, адаптуючи її до українського контексту та створюючи нові художні значення [13, с. 43].

Інтердисциплінарні підходи, які поєднують методи лінгвістичного аналізу з історичним, культурологічним та філософським підходами, також стають важливою складовою сучасних досліджень мови Лесі Українки. Це особливо актуально в контексті драматичних творів, де мова використовується не тільки як засіб передачі змісту, але й як інструмент для побудови соціальних та філософських конфліктів. Інтердисциплінарні підходи дозволяють аналізувати мову Лесі Українки не лише з точки зору лінгвістики, але й у ширшому контексті літературних і соціальних процесів, що формували її творчість.

Художня мова Лесі Українки, як поетична, так і драматична, є об'єктом постійного вивчення серед науковців через її виняткову багатшаровість, інтелектуальну насиченість та специфічні стильові характеристики. Творчість Лесі Українки, особливо її поетичні та драматичні Твори, демонструє глибоке володіння різними мовними і стилістичними засобами, які вона використовувала для створення унікальних художніх образів, глибоких метафор та складних концептуальних схем. Мова її творів вирізняється поєднанням традиційного українського фольклорного стилю з елементами європейської літературної традиції, що дозволяє розглядати її як одну з найбільш інноваційних і майстерних письменниць свого часу [33, с. 57].

Однією з основних характеристик художньої мови Лесі Українки є її здатність використовувати поетичні засоби для передачі глибоких філософських та етичних ідей. Як зазначає А. Єрмоленко [23] у статті «Сократичний діалог у поетично-практичній філософії Лесі Українки», авторка часто зверталася до діалогічної форми, притаманної античній філософській традиції, для відображення конфліктів між різними світоглядними позиціями. У її поетичних творах, таких як «Камінний господар» чи «Кассандра», простежується активне використання діалогу як

інструменту для розкриття філософських та моральних дилем героїв. Мова Лесі Українки у таких творах є не просто естетичною формою, а глибокою філософською практикою, де кожне слово, кожна репліка виконує функцію, що допомагає висловити складні екзистенційні питання.

Поетичній мові Лесі Українки також властива яскраво виражена метафорика й символізм. Її Твори, наповнені багатозначними образами, що відображають як індивідуальний досвід, так і загальнолюдські мотиви. Зокрема, у поемі «Лісова пісня» можна побачити, як авторка використовує природні символи для створення глибокої алегорії про природу людської душі та її взаємини зі світом. Мова твору переплітається з народними уявленнями про природні сили та духи, що дозволяє створити унікальне поєднання фольклорного стилю та модерністських літературних тенденцій. Символіка та метафори, що їх використовує Леся Українка, не є суто декоративними засобами, а виконують структурну функцію, забезпечуючи зв'язок між різними елементами сюжету та поглиблюють філософське навантаження тексту.

Крім того, специфіка художньої мови Лесі Українки проявляється у її здатності використовувати філософські концепти для побудови метафоричних і алегоричних структур. Її поезії та драматичні Твори, часто містять глибокі роздуми про природу людського буття, конфлікт між індивідуальним і соціальним, питання свободи й поневолення, які виражаються через складну систему символів і метафор. Як зазначає В. Єрмоленко [24] у статті «Леся Українка, Дон Жуан та Європа: ідеологія та ерополітика „Камінного господаря”», мова її творів є інструментом для вираження складних філософських ідей, які передаються через художні образи та метафоричні конструкції. Це робить її творчість не тільки літературним явищем, але й засобом філософського осмислення тогочасної дійсності.

1. 2. Метафорика Лесі Українки й сучасні мовознавчі студії

Метафора, як домінантна стилістична фігура у творчості Лесі Українки, відіграє центральну роль у створенні багатошарового художнього світу її творів. Метафоричність її мови є не лише засобом художньої виразності, але й основним інструментом для формування складних філософських, соціальних та емоційних концептів, які пронизують усю її творчість. Леся Українка використовувала метафору як інструмент для побудови глибоких образів і символів, які водночас містять багатозначність та надають тексту широти інтерпретацій. Наукові праці, присвячені мовним особливостям Лесі Українки, часто звертають увагу на її здатність через метафоричні конструкції виражати складні ідеї, пов'язані з питаннями свободи, індивідуальності, стосунків між людиною та суспільством [59, с. 67].

Метафора в поезії та драматургії Лесі Українки часто використовується для створення образів, що виходять за межі конкретного часу та простору. Так, у поемі «Лісова пісня» метафоричні образи природи набувають символічного значення, перетворюючись на знаки внутрішніх станів героїв та загальнолюдських емоцій. Природні елементи, такі як *ліс*, *вода*, *вітер*, у Лесі Українки не є просто декоративними елементами, а метафорами духовного світу людини, що відображають її пошук гармонії та свободи. Ці образи втілюють філософські та екзистенційні теми, які становлять основу багатьох її творів.

Метафора також є засобом для вираження соціальних і політичних ідей у творах Лесі Українки. Наприклад, у драматичній поемі «Кассандра» використання метафор для зображення конфліктів між героями і суспільством дозволяє авторці побудувати складну драматичну структуру, де метафоричні образи стають інструментом для розкриття трагедії персонажів. Метафоричні структури в цьому творі допомагають створювати

напруженість та драматизм ситуацій, у яких герої зіштовхуються з вибором між правдою та брехнею, особистою відповідальністю та соціальними обмеженнями. Мова Кассандри насичена метафоричними образами, які відображають її внутрішній конфлікт, нездатність бути почутою, що символізує також більш широкі соціальні проблеми того часу.

У використовуваних метафоричних конструкціях Леся Українка активно спиралася на символіку природи, створюючи складні метафоричні зв'язки між природними явищами та емоційними або соціальними станами своїх героїв. Так, наприклад, у «Лісовій пісні» образ Мавки, що зливається з природою, стає метафорою свободи та гармонії з природним світом, у той час як інші персонажі представляють прагматичний та матеріалістичний світ людського суспільства. Використовуючи такі метафоричні протиставлення, Леся Українка створює глибокі художні образи, які не лише втілюють конфлікти між індивідуумом і суспільством, але й стають символами універсальних людських почуттів і прагнень.

Н. Іщук-Пазуняк у своїй праці «Леся Українка: ідея свободи України у спектрі світової цивілізації» [30] зазначає, що метафора у творчості Лесі Українки часто стає засобом для вираження національної ідентичності та політичних ідеалів. Її метафоричні образи не обмежуються лише художньою рефлексією, але часто мають глибоке політичне значення, звертаючись до тем боротьби за незалежність України, свободи волі та права людини на самовизначення. Метафора свободи, боротьби та опору є провідною в багатьох її творах, де особисті конфлікти персонажів співвідносяться із загальнолюдськими питаннями свободи та поневолення, індивідуального вибору та колективної відповідальності.

Метафора також є інструментом для побудови концептуальних моделей у творах Лесі Українки. Вона часто використовує метафоричні конструкції для створення образів, що відображають внутрішні протиріччя героїв або соціальних груп. Наприклад, у драмі «Камінний господар» метафоричний образ *каменю* використано для вираження ідеї незворотності

людської долі, моральної скованості та соціальних обмежень. Метафори *каменю*, *статуї* та *нерухомості* є ключовими для розуміння того, як Леся Українка бачила проблему людської свободи та відповідальності в умовах соціальних норм та моральних зобов'язань.

Окрему увагу варто приділити використанню архетипових метафор у творчості Лесі Українки, які часто стосуються універсальних образів і символів, знайомих читачам з міфології та класичної літератури. Метафоричні образи, такі як *Прометей*, *Кассандра*, *Дон Жуан*, стають інструментами для вираження ідей авторки про свободу, опір і боротьбу. Як зазначає Л. Івашина, використання метафор-архетипів дозволяє Лесі Українці поєднувати європейську культурну традицію з українським контекстом, створюючи нові значення для класичних образів. Її метафоричні архетипи не тільки відображають індивідуальні переживання героїв, але й втілюють ширші соціальні та філософські проблеми, що робить її Твори, багатозначними і відкритими для різних інтерпретацій [11, с. 30].

Метафора як домінантний художній засіб у творчості Лесі Українки також дозволяє авторці створювати поліваріантність смислів, де кожен образ може бути прочитаний на кількох рівнях. Це стосується як поетичних, так і драматичних творів, де метафоричні конструкції виконують не лише естетичну, але й концептуальну функцію. Метафора у творчості Лесі Українки є інструментом для вираження складних філософських ідей, моральних дилем та соціальних конфліктів. Вона дозволяє авторці створювати багатозначні образи, що містять у собі різні смислові шари, від поверхневого емоційного впливу до глибокого філософського підтексту.

Аналіз праць, таких як дослідження Н. Колошук. [33], Р. Гром'яка [16], О. Забужко [26] та К. Квітки [31], присвячених метафоричній складовій творчості Лесі Українки, відображає багатогранність і складність її художнього світу, де метафора відіграє одну з провідних ролей. Дослідники підкреслюють, що метафорика є не лише естетичним засобом виразності, але й інструментом для формування філософських, соціальних та політичних

концептів, що пронизують її тексти. Ключові аспекти метафорики у творчості Лесі Українки, такі як символіка природи, архетипні образи та використання метафор для соціальної критики, є предметом різних наукових досліджень, які розглядають її спадщину через призму європейської літературної традиції та національного українського контексту.

Огляд наукових праць свідчить про те, що метафора у творчості Лесі Українки стала предметом дослідження ще з перших років після її смерті. У своїй праці «На роковини смерті Лесі Українки» К. Квітка [31] звертається до питання про те, як метафорика поетеси втілює її особисті переживання, соціальні рефлексії та філософські погляди. Він зазначає, що використання метафор у поезії Лесі Українки не можна розглядати як окремі стилістичні засоби, оскільки вони переплетені з її загальним художнім баченням і служать глибокому осмисленню тем свободи, боротьби та стосунків між людиною і суспільством. Важливим аспектом є також те, що метафора у творах Лесі Українки має часто багаторівневу структуру, де прості, на перший погляд, образи відкривають різні інтерпретаційні можливості залежно від контексту.

Метафора у її драматичних поемах, таких як «Кассандра» та «Камінний господар», часто використана для вираження внутрішніх конфліктів героїв, а також для побудови загальної драматичної напруги між персонажами. Важливою є здатність Лесі Українки створювати метафоричні образи для зображення складних соціальних і моральних дилем, що стають центральними у її творах. Зокрема, у «Камінному господарі» метафоричний образ *каменю*, що символізує непохитність та жорсткість соціальних обмежень, стає ключовим у розкритті теми свободи та відповідальності [2, с. 24].

Наукові праці, такі як дослідження Н. Колошук [33], О. Забужко [26] та Т. Гундорової [18], присвячені метафоричній складовій творчості Лесі Українки, звертають увагу на її здатність використовувати метафору для створення політичних і соціальних алегорій. Зокрема, Н. Колошук у своїй роботі «Драматургія Лесі Українки та „нова європейська драма”» аналізує

вплив європейської літературної традиції на формування метафорики у творах Лесі Українки. Авторка зазначає, що поетеса активно використовувала метафоричні засоби для побудови складних соціальних і політичних алегорій, що відображали авторське бачення сучасного для неї суспільства. Вплив « нової європейської драми » на творчість Лесі Українки дозволив їй інтегрувати сучасні на той час літературні тенденції в національний контекст, зберігаючи при цьому специфіку української культурної традиції. Метафоричні образи у її творах часто служать засобом критики тогочасного суспільного устрою та розкриття тем свободи, влади та моральної відповідальності.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено комплексний аналіз мовних характеристик творів Лесі Українки у контексті сучасних лінгвістичних досліджень. Огляд наукових праць, присвячених творчості письменниці, показав, що дослідники приділяють особливу увагу різним аспектам її мовної майстерності, зокрема стилістичним, синтаксичним, фонетичним, морфологічним та метафоричним елементам. Леся Українка майстерно поєднувала традиційні засоби української мови з новаторськими прийомами, властивими європейській літературі модернізму, створюючи тексти, які відзначаються глибиною змісту, багатшаровістю образів та інтелектуальною насиченістю.

Дослідження метафорики Лесі Українки підкреслюють здатність письменниці використовувати метафору як домінуючий засіб художньої виразності. Метафори у її творах стають інструментами для відображення складних філософських, соціальних та політичних ідей. Природні символи, архетипи та соціальні алегорії, які вона використовує, утворюють багаторівневу структуру текстів, де кожен елемент взаємодіє із загальним задумом. Її мова виходить за рамки національного контексту, інтегруючи європейські літературні традиції у специфічно українське культурне

середовище, збагачуючи українську літературу новими смисловими горизонтами.

Синтаксичний аналіз її текстів демонструє складність побудови речень, де інверсія, парцеляція та повтори створюють атмосферу драматичної напруги. Морфологічний аспект її мови дозволяє передати тонкощі психологічних станів героїв та відобразити їхні внутрішні конфлікти. Фонетичний рівень текстів забезпечує ритмічність, що додає художнім творам музичності. Усі ці елементи не лише формують унікальний стиль Лесі Українки, але й розкривають нові можливості для розвитку української літературної мови в умовах модерністських тенденцій кінця XIX – початку XX століття.

РОЗДІЛ 2

Структурно-семантичні особливості метафор у драматичних творах Лесі Українки

2. 1. Специфіка смислового наповнення метафоричних конструкцій

Структурна організація метафор у драматичних творах Лесі Українки є складною і багатогранною системою, що поєднує традиційні загальномовні конструкції з авторськими новаціями. Метафора в її творчості виконує функції не тільки естетичної прикраси, але і глибокого інтелектуального осмислення конфліктів між індивідуумом та суспільством, природою і людиною, ідеалами та реальністю. Використовуючи, наприклад, дієприкметникові форми, Леся Українка створює складні метафоричні структури, які часто мають не лише образне, але й концептуальне навантаження, відображаючи філософські й етичні дилеми своїх героїв.

Одним із прикладів використання дієприкметникових метафор у драматичній поемі «Кассандра» можна знайти у такій сцені: – *А так. Спочатку я певен був, побачивши те військо, **найжене списками**, незчисленне, на силу свіже, на одвагу дуже, що еллінам, потомленим війною, знесиленим облогою, не встоять проти царя, жадібного звияги* (Твори, т. 2, с. 58). У вислові «*військо, **найжене списками***» дієприкметник *найжене* створює потужний візуальний образ війська, що нагадує *їжака* з його загрозливими колючками. За «Словником української мови» в 11-ти томах (далі – СУМ), це слово використовується в образному значенні для опису поверхонь, покритих гострими предметами: Дієприкметник пас. мин. ч. до *найжити*. * Образно. *Дно [ставка] **найжене** було великими й малими **обломами скал*** (І. Франко) [СУМ, т. 5, с. 95]. У цьому випадку метафора підсилює атмосферу небезпеки і загрози, яка йде від війська, і одночасно акцентує на жорстокості війни, яка пробуджує в людях агресію та бажання вбивати. Ця дієприкметникова метафора є прикладом того, як Леся Українка використовувала типові

образи, пов'язані зі сферою «Природи», для позначення інших предметних сфер (вигляд озброєного списами війська).

Метафора «*Ясний ранок, залитий сонцем майдан*» (Твори, т. 2, с. 65) є яскравим прикладом переносного значення дієприкметника *залитий*. Порівняймо: у загальномовному контексті це слово часто використовується з прямим значенням для опису залитих водою поверхонь: «*Боліло хліборобське серце, дивлячись на свої залиті водою токи*» (Панас Мирний); «*Він, залитий потом, ледве переводячи дух, метався грунем в нестямі, боячись втратити останні сили*» (М. Коцюбинський) [СУМ, т. 3, с. 186]. Однак у літературі його часто застосовують для вираження образу, що асоціюється з великою кількістю світла або яскравістю, як у прикладі Остапа Вишні: «*Урочисті збори. Зала залята світлом. Гримить оркестр*» (Остап Вишня) [СУМ, т. 3, с. 186]. Використовуючи цей дієприкметник, Леся Українка надає сцені яскравості та життєвості, одночасно створюючи відчуття урочистості та спокою, що контрастує з напруженими емоційними станами персонажів у попередніх сценах. Така структурна побудова метафори підкреслює майстерність Лесі Українки у використанні української мови для передання глибоких контрастів між зовнішнім і внутрішнім станами героїв.

Метафора «*серце рветься з тяжкої розлуки*» і «*душа вмирає від тривоги*» (Твори, т. 2, с. 72–73) відображає глибокі емоційні переживання героїв. Використання дієслова *вмирає* у переносному значенні для вираження сильного емоційного болю є типовим прикладом загальномовної метафори. У цьому випадку дієслівна форма служить для підсилення трагізму ситуації, водночас надаючи метафорі естетичної та емоційної насиченості. Отже, метафора набуває статусу універсального виразу для опису емоційних станів, коли персонажі переживають глибокий психологічний дискомфорт [64, с. 71].

Складні метафоричні конструкції в драматичних творах Лесі Українки також відзначаються авторським вживанням слів, які не закріплені у словниках. Слово *розхитаний* в контексті зі сцени «Руфіна і Прісцилли» має авторське вживання в значенні, яке виходить за межі загальномовного

вживання: *«пам'ять розхитану»* (Твори, т. 2, с. 216). Прісцілла: *«Святого Духа я благала ревне зміцнити думку... просвітити пам'ять, розхитану й затемнену від мук... І зглянувся Господь — я серцем чую... Як у душі моїй слова Христові, так в пам'яті моїй усі розмови, які я мала з чоловіком, стали, немов написані...»* (Твори, т. 2, с. 216). У «Словнику української мови» лексеми *розхитаний* і *затемнений* таких значень не фіксують, що свідчить про авторське новаторство у їх використанні.

Одним із найяскравіших прикладів дієприкметникових метафор є використання слова *відсунені* у «Руфіні і Прісціллі» (Твори, т. 2, с. 106), що не має закріпленого переносного значення у «Словнику української мови», проте у контексті твору воно набуває глибокого символічного навантаження. *«Сцена уражена так, що атріума видно тільки половину, через те імплувіум приходить на авансцені, таблін же і сіни в перістіль через те не дуже відсунені в глибину.»* (Твори, т. 2, с. 106) Леся Українка тут не просто описує фізичне розташування об'єктів у просторі, але також натякає на внутрішні зміни та віддаленість між персонажами, підкреслюючи їхню емоційну ізоляцію та втрату зв'язку. Ця метафора стає засобом для передачі відчуття відчуженості та неподоланної прірви між персонажами, що відбиває внутрішні конфлікти героїв на рівні символічного простору сцени.

Семантична наповненість метафор у драматичних творах Лесі Українки є багатшаровою і концептуально насиченою, відображаючи глибокі філософські, соціальні та психологічні теми, що пронизують її творчість. Метафори в її творах не обмежуються простими переносними значеннями — вони виступають засобами вираження більш складних ідей, що охоплюють широкий спектр тем: від конфлікту між людиною та суспільством до боротьби за духовну свободу та етичні дилеми. У драматичних сюжетах Леся Українка використовує метафори для створення інтелектуального контексту та поглиблення емоційного впливу на читача.

Одним із яскравих прикладів є метафора *мертводухе християнство*, яку Кай Летіцій вживає в «Руфіні і Прісціллі» *«Ні, я одно хотів би знать,*

*Руфіне. Чи довго ти збираєшся носити оцю жалобу духу самовільну? (До Аєція Панси.) Се в їх тепер, панотче, наче пошесть, у сих філософів високородних: позамикались дома, наче в урни замазались, іще й не спопелівши, обличчя в них повитягались навіть, пожовкли й попісніли — хто б подумав, що всі вони вступили в тую секту, в те **мертводуке християнство...**»* (Твори, т. 2, с. 131). Це слово не закріплене в «Словнику української мови», і його вживання є унікальним для творчості Лесі Українки. Метафора **мертводукий** виражає глибокий скептицизм героя щодо християнства, яке, на його думку, втрачає життєву силу та енергію, перетворюючись на щось мертво і бездуховне. Відтак, це слово стає не способом вираження соціальної критики щодо духовної інертності людей, які не здатні протистояти зовнішньому тиску суспільства. Через такі метафори Леся Українка передає конфлікт між релігійними переконаннями та суспільною мораллю, водночас підкреслюючи філософську глибину теми.

Ще одним прикладом є метафора **«покладені під жорна на муку тяжку, щоб зробитись хлібом»** у тій самій п'єсі (Твори, т. 2, с. 148). Дієприкметник **покладені** тут використано у значенні, що виходить за рамки буквального, де зерно символізує братів Прісцілли, які, як дозріле зерно, приймають свою долю з покірною. Порівняймо: **покладений** 'дієприкметник пас. мин. ч. до **покла́сти**¹: *«Усе широке подвір'я суспіль було заставлене не столами, а дошками, покладеними на пеньках та окоренках* (І. Нечуй-Левицький) [СУМ, т. 8, с. 27]. У своєму творі Леся Українка створює метафоричний образ людських життів, які жертвуються задля вищої мети — правдивої віри. Метафора **хліба**, який є символом життя у багатьох культурах, набуває тут особливої глибини і передає самопожертву, необхідну для досягнення духовної свободи. Така метафора не лише викликає емоційну реакцію, але й розкриває суть конфлікту між індивідуальним бажанням зберегти життя і духовним обов'язком пожертвувати собою заради вищої ідеї.

Одним із центральних образів у творі «Руфін і Прісцілла» є метафори **«залякані сумління»**, **«скалічені гордині»** (Твори, т. 2, с. 271), де

скаліченість символізує не лише фізичну, але й моральну деформацію: «*Я тямлю се. Тепер так близько б'ється коло мого се вірне, щире серце, нема між нами всіх тих рабських душ, заляканих сумлінь і темних мислей, скалічених гординь*» (Твори, т. 2, с. 271). У «Словнику української мови» значення наведених лексем не засвідчені, попри те, що вони мають декілька переносних значень. Їх можна зарахувати до авторських метафор, які підкреслюють глибоку внутрішню травму персонажів, які зазнали поразки у своїй боротьбі за незалежність і самоствердження.

У драмі «Кассандра» Леся Українка використовує дієслівну метафору як засіб для передачі внутрішньої напруги персонажів. Наприклад, у сцені, де Кассандра входить до кімнати і її «*погляд падає на Гелену, немов пронизує її і немов бачить крізь неї ще щось далі*» (Твори, т. 2, с. 11), поєднання дієслівних метафор «*падає*» і «*пронизує*» створює багат шаровий образ. Порівняймо: *Падати в око* – те саме, що *Впадати в око* (в очі, у вічі) (див. *впадати*¹). *Байдуже ніхто не міг пройти повз Оверка, усім пада в око розкішний паруб'яга* (К. Гордієнко) [СУМ, т. 6, с. 11]. Дієслівна метафора «*погляд пронизує її*» закріплена в словнику: «4. чим і без додатка, перен. Пильно, прискіпливо, допитливо вдивлятися в кого-, що-небудь з метою оцінки, осуду і т. ін. *Дітвора юрила, чіплялася на бричку, **пронизувала оченятами** покупки, вгадуючи, що там є й на їхню долю* (Дніпрова Чайка) [СУМ, т. 7, с. 240].

Символіка смерті й долі часто з'являється у творах Лесі Українки через метафоричні конструкції. Наприклад, у репліці Гелени: «*Чого ти смерть на мене накликаєш?*» (Твори, т. 2, с. 12) використано метафору «*накликати смерть*». У цьому контексті слово **накликати** вказує на спробу викликати або передбачити трагічний результат, підсилюючи драматичну напругу ситуації, воно загальновживане, закріплене в переносному значенні в словнику: «*Образно. *Журбою **Не** накличу собі долі, Коли так не маю*» (Т. Шевченко) [СУМ, т. 5, с. 106].

Іншою дієслівною метафорою у творі «Кассандра» є *«погасне погляд»*. Слова Паріса: *«Ти поцілуєш – і погасне погляд у наймолодшого з синів Пріама»* (Твори, т. 2, с. 12–13). Використання метафори *погасне погляд* загальнономовне, закріплене переносне значення у словнику. Крім того, у цьому ж уривку використано й інші метафори, такі як *«кров хвилю потужною приб'є до серця»*, *«німіє серце й слово»*, що посилюють образ загибелі та забуття. Ці метафори втілюють не лише фізичну смерть, але й символічне зникнення всього, що робить героя частиною соціальної та родинної структури. У цих метафорах Леся Українка створює потужний образ саморуйнування героя, який символізує загибель усієї троянської культури.

У символічній системі творів Лесі Українки важливе місце посідає метафорика, що відображає вплив людей на природу та навколишній світ. У «Кассандрі» цей мотив розкривається через метафору *«ранити землю»* (Твори, т. 2, с. 13), яка з'являється в момент, коли Гелена торкається землі.

В іншій сцені Кассандра описує кораблі *«Готуйте гекатомбу!»* – *вокала я і бачила: на морі вже чорні кораблі багряню хвилю стернами різали, вітрила рвались...*» (Твори, т. 2, с. 15-16), що *«стернами різали хвилю»*. У СУМ це слово закріплене з низкою переносних значень, зокрема, уживається на позначення 'руху кого-, чого-небудь на (у) воді. *Сахно покинула ховатися. Дужими вимахами різала вона воду, щосили простуючи туди, до скель, до несподіваного спільника й оборонця* (Ю. Смолич) [СУМ, т. 8, с. 561]. Це загальновживана метафора, закріплена у словнику, вона передає потужний символічний зміст: хвилі, які розрізають кораблі, символізують руйнівні процеси, що починаються з появою війни. Метафора *розсічення* підсилює відчуття незворотності руйнування, що охоплює все довкола. Тут символічний образ *води* виступає уособленням життя та природи, які піддаються агресії, а образ *кораблів* стає символом чужоземної загрози. Ця метафора підкреслює боротьбу між силами руйнування та гармонії, що є однією з провідних тем творів Лесі Українки.

Метафори людських емоцій у творчості Лесі Українки також часто мають глибокий символічний підтекст. У сцені, де Кассандра пророкує смерть Паріса, з'являється метафора *«кров хвилею прибі'є до серця»* (Твори, т. 2, с. 13), що символізує потужні емоції, які переживає герой у момент смертельної небезпеки. Хвиля крові тут виступає як символ природного циклу життя і смерті, де кров втілює фізичну сутність людського існування, а її прибії до серця вказує на наближення кінця. Цей образ одночасно відображає внутрішню боротьбу героя між життям і смертю, що надає сцені емоційної глибини та підсилює її драматичний ефект.

Метафора *«погаслий усміх»* у сцені з «Кассандри» є прикладом того, як Леся Українка використовує метафори для передачі стриманих емоцій. Ця метафора є символом втрати життєвих сил та надії. *Погаслий усміх* вказує на пригнічення почуттів, на відсутність внутрішнього світла, що втілює стан героїв на межі розпачу. У символічному сенсі це може означати загибель надії на порятунок чи майбутнє, що характеризує стан героїв у контексті трагічних подій, які розгортаються на фоні наближення загибелі Трої [64, с. 26].

Емоційно-експресивна функція метафор у драматичних творах Лесі Українки є надзвичайно виразною і насиченою, що дозволяє авторці створювати сильний емоційний вплив на читача або глядача. Метафори в її творчості часто стають засобом передачі глибоких внутрішніх переживань героїв, що підсилює емоційне напруження та створює багатовимірний контекст для розуміння як окремих подій, так і загального філософського тла творів. Вони не лише збагачують художню мову, але й роблять більш виразними почуття та внутрішні конфлікти персонажів, допомагаючи читачеві зануритися в атмосферу твору і відчувати на собі всю драматичність ситуацій.

Одним із прикладів дієслівної метафори, яка підсилює емоційний вплив, є сцена, де Кассандра говорить: *«А ти сидиш на троні, ти цариця, прядеш собі на золотій кужілці пурпурну вовну, і червона нитка все точиться, все точиться...»* (Твори, т. 2, с. 16–17). Метафора *«червона*

нитка все точиться» створює образ безперервного процесу, що викликає відчуття неминучості і нещадного часу, який продовжує свій рух незалежно від волі персонажів. Червона нитка може символізувати кров, життя, долю, що непохитно розгортається, як нитка на кужілці, створюючи відчуття незворотності трагічних подій. Це підсилює емоційний ефект і створює тривогу, оскільки Кассандра розуміє, що навіть ті, хто знаходиться на вершині влади, не можуть зупинити цей процес.

Ще одна метафора, що виразно підсилює емоційний вплив на читача, – це вислів *«думка доганяла вчинок»* (Твори, т. 2, с. 17). Ця дієслівна метафора символізує розрив між розумінням і дією, показуючи, що персонажі діють під впливом імпульсів, а не розуму. Це створює додаткову напругу, оскільки глядач усвідомлює, що такі дії призводять до катастрофічних наслідків. Метафора також підкреслює трагічність ситуації, коли усвідомлення подій приходить занадто пізно, коли вчинки вже здійснені, і немає можливості їх виправити [22].

Емоційно насичена метафора *«золота гадючка мені правицю обвиває»* (Твори, т. 2, с. 19) також служить сильним символом у творчості Лесі Українки. Метафора *«золота гадючка»* є уособленням підступу, хитрощів та зради, а її обвиття навколо правиці символізує постійний вплив цих негативних явищ на життя персонажів. Емоційний вплив цієї метафори підсилюється за рахунок поєднання відчуття фізичного тиску (обвиття гадючки) з глибоким психологічним дискомфортом, який відчуває персонаж. Цей образ також можна трактувати як символ внутрішніх мук, які переслідують героїню, підсилюючи її відчуття безсилля та неможливості звільнитися від тиску зовнішніх обставин.

У контексті цього ж уривку метафора *«вбили щастя тії очі холодними і твердими мечами»* (Твори, т. 2, с. 19) створює потужний емоційний вплив завдяки своїй графічності та драматичності. Тут очі авторка порівнює з мечами, що символізує різкість і нещадність, з якою персонажі руйнують почуття та надії одне одного. Ця метафора підкреслює емоційну віддаленість

між героями, де навіть їхні погляди стають інструментами для нанесення глибоких душевних ран. Така метафоричність підсилює напруженість і драматизм ситуації, коли навіть найменший жест чи погляд можуть нести в собі руйнівний потенціал.

Метафора *«Не винна ж ти, що хвора, що бог тобі так затуманив думку, що скрізь лихе ввижається тобі там, де його і признаку немає, що ти собі та й людям труїш радість»* (Твори, т. 2, с. 20) також виконує емоційно-експресивну функцію, підкреслюючи стан внутрішнього хаосу і невпевненості. Образ *затуманеної думки* передає відчуття плутанини, безпорадності перед обставинами, коли навіть власні думки стають незрозумілими і неконтрольованими. У цьому контексті метафора також служить засобом для передачі емоційної та психологічної нестабільності, що підсилює трагічний ефект твору, показуючи, як герої втрачають контроль над собою та ситуацією.

Одна з найбільш сильних емоційних метафор у *«Кассандрі»* – це *«Поліксена: Кассандро, нащо спогадами труїш? На те війна»* (Твори, т. 2, с. 20). Ця метафора асоціює спогади з отрутою, яка поступово підточувала і душу, і тіло. Вона передає нестерпний біль, що залишається після минулих подій, і як цей біль продовжує впливати на життя персонажів. Емоційний ефект цієї метафори підсилюється її символічним значенням: отрута спогадів не просто викликає біль, але й поступово знищує все світле і життєдайне, що залишилось у душі. Через таку метафору Леся Українка передає вплив минулого на теперішнє, підкреслюючи неможливість звільнитися від спогадів та почати нове життя [27, с. 60].

Наступний приклад метафори *«Кассандра: Та ми те знаєм. І, певне, Ахіллес того не знав, що в той же час, як він шукав послів, щоб їх послати у свати до тебе, твій брат, наш Гектор, саме раду радив, щоб запалити кораблі ахайські. В той час, як ти оці квітки з гранати у кучері влітала, Гектор наш думливу голову шоломом зброїв»* (Твори, т. 2, с. 21) також виконує функцію підсилення емоційного ефекту сцени, коли йдеться про

контраст між миром і війною. *Гранатові квіти* тут стають символом краси і життя, тоді як *шолом*, який Гектор «зброїв» на свою голову, символізує підготовку до бою та смерті. Ця метафора підсилює емоційний контраст між двома світами: світлом і темрявою, життям і смертю, красою і руйнуванням. Через таку структуру метафор Леся Українка створює враження трагічної неминучості війни, яка розриває навіть найпрекрасніші аспекти життя.

Емоційно-експресивна функція метафор у творчості Лесі Українки проявляється через їхню здатність створювати образи, які резонують з глибокими психологічними і емоційними станами персонажів. Метафори виконують не лише естетичну функцію, але й стають інструментом для передачі трагізму, болю, страху, розпачу та інших складних емоційних станів, які переживають герої. Вони допомагають розкрити внутрішній світ персонажів, показати їхні конфлікти та переживання на більш глибокому рівні, залучаючи глядача до емоційного співпереживання та осмислення подій через призму художніх образів.

Контекстуальна варіативність метафор у драматичних творах Лесі Українки відіграє ключову роль у формуванні смислового навантаження та емоційного впливу на читача чи глядача. Метафори, які використовує авторка, завжди глибоко вкорінені в контекст конкретної сцени чи ситуації, що дозволяє їм набувати різного значення залежно від обставин, у яких вони вживаються. Це не лише збагачує драматичний текст, але й відкриває можливість для багаторівневого тлумачення творів, де кожна метафора може мати різне сприйняття, залежно від контексту, у якому вона використана. Дослідження впливу контексту на формування і розуміння метафор дозволяє розкрити механізми, за допомогою яких Леся Українка конструює свої художні образи, додаючи їм глибини й багатогранності.

Наступний приклад метафори: «Поліксена: *Чом ти мені одразу не сказала, що горе близько? Може б, я могла затримать Гектора*» (Твори, т. 2, с. 22) – демонструє, як контекст може впливати на розуміння дії. У загальному значенні це слово може означати фізичну дію – спробу зупинити

когось чи щось. Однак у цьому контексті драматичної ситуації метафора «затримати» набуває додаткового символічного змісту. Поліксена висловлює жаль за те, що вона не змогла вплинути на події, затримавши Гектора від його фатального вибору. Тут «затримати» стає метафорою для відкладення неминучого, символізуючи неможливість втручання в хід історичних подій. Це підкреслює трагічну приреченість героїв у світі, де навіть найближчі люди не здатні змінити долю тих, кого люблять.

Метафора «Кассандра: *Ох, Поліксено, я завжди чую горе, бачу горе, а показати не вмію. Я не можу сказати: тут воно, або: он там. Я тільки знаю, що воно вже є і що його ніхто вже не одверне, ніхто, ніхто. Ох, якби тільки можна, то я б сама **те горе одвернула!***» (Твори, т. 2, с. 22–23) є ще одним прикладом того, як контекст може змінювати значення звичних слів. У загальному розумінні, «одвернути» можна трактувати як спробу уникнути небезпеки чи відвести загрозу. Однак у контексті монологу Кассандри ця метафора стає символом марної боротьби зі злом, що неминуче наближається. Кассандра відчуває безсилля перед майбутніми подіями, і ця метафора підкреслює її розпач і відчуття приреченості, коли вона усвідомлює, що не може відвернути горе, яке вже насувається на Трою.

Інший приклад контекстуальної варіативності метафор – це фраза «Поліксена: *Віщуєш горе завжди, а чому й від кого **прийде горе**, не говориш*» (Твори, т. 2, с. 23), яка вживається в контексті віщування Кассандри. У загальній мові цей вираз може означати наближення неприємних подій, але в контексті твору він стає частиною передчуття майбутніх катастрофічних подій. Метафора набуває фаталістичного відтінку, оскільки горе сприймається як щось неминуче і невідворотне, що зумовлює весь хід подій у творі. Тут «прийде горе» символізує не просто сумну подію, а повний крах, який неможливо зупинити, підсилюючи емоційне напруження і трагічний настрій.

Метафора «*Але ти **надію вбила** проклятими словами: „Помста й смерть! Бери ж на себе сором і неславу, що брат нещасний з бою принесе!“*»

(Твори, т. 2, с. 27) також демонструє, як контекст може змінювати значення слова. У загальному розумінні, слово «вбити» асоціюється з фізичним актом, але в наведеному контексті воно використовується для опису психологічного стану, де надія персонажів була знищена. Це підсилює емоційне сприйняття ситуації, де навіть останні сподівання на порятунок чи благополуччя втрачені. Ця метафора вказує на остаточний крах будь-яких ілюзій і віри в можливість щасливого завершення подій, що тільки підсилює трагізм твору [40, с. 71].

Контекстуальна варіативність метафор у творах Лесі Українки виявляється через те, як різні метафоричні конструкції набувають нового, додаткового значення, зумовленого соціальним, історичним та іншими контекстами. Кожна метафора може мати різне смислове навантаження і викликати різні емоційні реакції в читача чи глядача. Це свідчить про гнучкість і багатогранність метафоричної мови Лесі Українки, яка дозволяє їй не лише виражати загальні ідеї чи концепти, але й передавати тонкі психологічні нюанси та глибокі емоційні стани. Метафори у творах письменниці виконують функцію не лише образотворчого засобу, але й концептуального інструмента, що допомагає створити багатошаровий світ, у якому кожен образ резонує з конкретною ситуацією та взаємодіє з іншими елементами тексту.

Індивідуальний стиль метафорики Лесі Українки вирізняється своєю оригінальністю, глибиною та багатозначністю. Її метафори є унікальними, оскільки вони не просто прикрашають мову, а й виконують важливу функцію у розкритті внутрішніх конфліктів героїв, філософських ідей та суспільних проблем. Порівняно з іншими авторами того часу, її метафоричний стиль відзначається інтелектуальною насиченістю та символічною глибиною, що робить її твори, особливо вагомими в контексті розвитку української драматургії. Метафори в текстах тісно пов'язані з екзистенційними та філософськими питаннями, водночас зберігають глибокий емоційний вплив.

Одна з характерних рис метафоричного стилю Лесі Українки – це використання дієслівних метафор для передачі не лише дії, а й психологічних станів. Наприклад, у фразі «Андромаха: *Якби ти тільки їх не вимовляла і не труїла нас, то й не було б лихої правди. **Не вгасав би дух***» (Твори, т. 2, с. 27) метафора не просто позначає фізичний процес, а передає стан внутрішнього спустошення або втрати надії. У цьому контексті *вгасати* є загальновживаною метафорою для позначення занепаду духу, моральної виснаженості.

Подібним прикладом є метафора «Кассандра (мимохить): *Ох! і життя погасло! Ой горе! що робити? Я те бачу!*» (Твори, т. 2, с. 27–28). У багатьох творах Лесі Українки метафори, пов'язані зі смертю або згасанням, набувають додаткового значення, передаючи не лише фізичний стан, а й психологічну чи емоційну кризу. Це надає творам багатовимірний контекст, в якому кожна метафора може тлумачитися на різних рівнях.

Ще одна риса, яка вирізняє метафорику Лесі Українки, – це використання метафор, що пов'язують абстрактні поняття з конкретними діями. Наприклад, у фразі «Долон: *Так, я люблю **дивитись** Долі в вічі*» (Твори, т. 2, с. 33) дія «*дивитися*» стає метафорою для зустрічі з неминучим, зіткнення з власною долею. Ця метафора підкреслює ідею фаталізму, що часто трапляється у творах Лесі Українки. Тут дія стає символом моральної сили або, навпаки, безсилля персонажа перед обличчям невідворотного.

Метафора «Кассандра: *Але для того, щоб **знести** Долі погляд, повноліття твого ще мало*» (Твори, т. 2, с. 34) також демонструє майстерність Лесі Українки в тому, як вона може використовувати буденні дії для вираження глибоких екзистенційних концепцій. Тут «*зносити*» означає моральне і психологічне випробування, яке персонаж має подолати.

Важливим аспектом індивідуального стилю Лесі Українки є те, що її метафори часто мають подвійне або навіть потрійне значення. Наприклад, метафора «*Ох, а тепер... Моє єдине **щастя** **конає** там...*» (Твори, т. 2, с. 35)

у конкретному контексті може вказувати на фізичну смерть, але також може означати занепад надії або віри.

Унікальність метафоричного стилю Лесі Українки також полягає в її здатності створювати образи, що втілюють взаємодію з абстрактними категоріями, такими як Доля. Наприклад, фраза «*Ходім на браму... Ти ходи зо мною... мені так страшно... я боюся Долі...*» (Твори, т. 2, с. 36) є простим, але водночас глибоким виразом страху перед невідомим майбутнім. У цьому контексті Доля стає персоніфікованим символом невідворотних подій, які чекають на героїв. Леся Українка використовує такі метафори, щоб передати страх, тривогу і безсилля перед неминучим. Цей підхід значно відрізняється від інших авторів, які могли б використовувати більш прямі описи таких станів, не надаючи їм такого символічного значення.

2. 2. Класифікаційні типи метафоричних одиниць

2. 2. 1. Іменникові метафори

Метафора, становлячи єдність, нерозривність загального і конкретного в лексичному значенні слів, охоплених процесом перенесення ознак, є результатом активної пізнавальної діяльності людини. З одного боку, в метафорі узагальнюються певні ознаки, що переносяться з одного предмета на інший. З другого боку, метафора – приховане, внутрішнє порівняння, яке відзначається конкретно-чуттєвим змістом. Вона репрезентує ознаку через конкретний предмет, через його цілісний образ, через його багатоплановий семантичний зміст.

Іменникова метафора – це тип метафори, у яких головним носієм метафоричного значення виступає іменник. Іменникова метафора здатна по-іншому зображати та характеризувати предмети, бо, змінюючи свою семантику, іменник втрачає номінативну функцію, набуваючи якісної оцінки іншого слова. Здатність розширити семантичний простір контексту реалізується в іменниковій метафорі, оскільки іменник, змінюючи своє значення, змінює і функцію називання, набуваючи функції характеристики.

Іменникова метафора у поетичному тексті може бути передана іменниками, що об'єднані різними типами поєднання слів у словосполученні.

Іменникові метафори у творчості Лесі Українки відіграють ключову роль у побудові складних образних систем, які надають її творам глибокого емоційного та філософського змісту. Ці метафори використовують для передачі абстрактних ідей і почуттів через конкретні образи, що дозволяє створювати багат шарові картини внутрішнього світу героїв і їхньої взаємодії зі світом зовнішнім.

Іменникові метафори у творах Лесі Українки часто виконують функцію передачі складних внутрішніх станів персонажів. Наприклад, у фразі «*не вгасав би дух*» (Твори, т. 2, с. 27) слово «*дух*» набуває метафоричного значення внутрішньої сили або життєвої енергії. У цьому контексті «дух» стає символом стійкості, сили волі та здатності протистояти труднощам. Іменникова метафора «дух» також може вказувати на моральну або духовну силу, яка зберігається всупереч зовнішнім обставинам. Це дозволяє Лесю Українці створити багатовимірні образи, які виражають внутрішні процеси, що відбуваються з героями.

Наведемо низку іменникових метафор, засвідчених у драматичних творах Лесі Українки:

змія тривоги: «Кассандра: *Іди, збери своїх рабинь, звели їм кітари й флейти взяти і музику збратати з ніжним співом, може, сон і мрію золоту вони накликають тобі на очі, втомлені від сліз. Є в тебе фінікіянка рабиня, ота, що вміє змії замовляти, вона приспить в тобі змію тривоги, і ти заснеш, і в сні тому не буде нічого злого, ні війни, ні смерти, ні страху, ні Кассандри*» (Твори, т. 2, с. 56);

привиддя правди: «Гелен. *Ти бачиш і, склавши руки або заломивши, стоїш безвладна перед тим привиддям страшної правди, мов закам'яніла, немов на тебе глянула Медуза, і тільки жах наводиш на людей*» (Твори, т. 2, с. 59);

дарунок згоди: «Дарунок згоди ліпший над здобуток, що на війні ціною крові взято. Ахайці відплили від нас по волі своїй і всіх богів, а дар лишили на знак пошани й згоди. Честь ахайцям!» (Твори, т. 2, с. 65–66);

язики полум'я: «Кассандра (в нестямі, дивлячись, як **язики полум'я** грають по царських будівлях)» (Твори, т. 2, с. 92);

рабство думки: «Руфін. Признатись мушу: мені не до душі писання ваших учителів. Мене той стіль простацькій, безладдя в доказах і **рабство думки** аж до живого серця порива!» (Твори, т. 2, с. 112);

пустиня людського невірства: «Прісцілла: Що з тих «поважних рацій», як не можуть вони ні одного сТвори,ти дива у людських душах так, як то сТвори,ли перекази чудові галілейські, що цвітом невмирущим зацвіли серед **пустині людського невірства?**» (Твори, т. 2, с. 113);

вогонь гніву: «Парвус. Ні, се такий **вогонь** святого **гніву!** Ні, се таке святе **безумство віри**, що не дає нам, християнам, бути такими, як філософ Цельз премудрий!» (Твори, т. 2, с. 114);

дно в розумуванні; безбережжя одчаю: «Прісцілла: Де ж край блуканню мандрівної думки? Де **дно в розумуванні?** Де котвиця, куди ти кинеши і за що зачепиши ту котву, щоб спинити **корабель, утомлений одчаєм безбережжя?**» (Твори, т. 2, с. 118);

перли моря думки: «Руфін. Нам рано ще котвиці закидати. Нехай тяжка й трудна мандрівка наша, але ж вона не так то ще і давня, щоб думати про край і береги. Хто втомлений, хай спиниться з Платоном, Зеноном, Епікуром або з іншим **ловцем коштовних перел моря думки**, а відпочивши з ними, хай рушає від них знов далі з вдячною душею» (Твори, т. 2, с. 118);

душа народу: «Руфін. Та хоч і так. Чи думаєш ти справді, що він, мов Юпітер, найвищий бог, **душа народу римського?..**» (Твори, т. 2, с. 136). Значення іменник *душа* змінюється завдяки метафоричному використанню його як уособлення моральної чи емоційної основи народу;

полинати половою; лягти зерном; зробитися хлібом: «Прісцілла. Не можу я полинуть легенькою **половою по вітру погожому** в безпечний тихий

захист тоді, коли зерном важким, достиглим брати мої покійно ляжуть долі і будуть всі покладені під жорна на муку тяжку, щоб зробитись хлібом тим, що дає життя правдивій вірі» (Твори, т. 2, с. 148);

світло правди: «Чи можу я таку велику службу на гроші перевести? Що всі жертви, коли любов жива у схові скніє, а світло правди гасне, бо накрите?» (Твори, т. 2, с. 148);

отрута в словах: «Люцій (тремтячим голосом). Ти, Фортунате, я знаю, простий духом і не тямии, яка отрута в сих твоїх словах...» (Твори, т. 2, с. 195).

Узагальнюючи, варто зазначити, що Леся Українка майстерно метафоризує лексеми на позначення конкретних (вогонь, зерно, змія, перли, полова, хліб, язик та ін.) та абстрактних понять (душа, отрута, привиддя, пустиня, рабство, світло та ін.), використовуючи загальноновживані образи та створюючи авторські.

2. 2. 2. Прикметникові метафори

Прикметникові метафори виділяють прикметну рису об'єктів, виражають опредмечену чи якісну ознаку шляхом надання позначуваному елементові дійсності експресії та оцінки. Прикметникові (атрибутивні) метафори увиразнюють примітну рису денотата, його якісну чи предикативну ознаку, часто відтворюють її образне сприйняття.

Прикметникові метафори відіграють важливу роль у художній системі Лесі Українки, особливо у побудові характеристик героїв та для опису місць, героїв тощо. Використовуючи прикметники в метафоричному сенсі, авторка надає своїм творам глибокого емоційного і символічного забарвлення, підсилюючи експресивність тексту і відкриваючи можливості для багатшарового сприйняття образів. Ці метафори допомагають деталізувати внутрішні стани персонажів та їхні взаємини з навколишнім світом, створюючи яскраві й водночас тонкі художні описи. Унікальність прикметникових метафор Лесі Українки полягає в їхній здатності передавати

абстрактні поняття і глибокі емоції через конкретні прикметникові характеристики, які здебільшого спрямовані на підсилення художніх ідей твору.

Прикметникова метафора *млявий* у висловлюванні Кассандри: «*Ти кажеш, млявий був Долон, зрадливий?*» (Твори, т. 2, с. 44–45). Тут слово «*млявий*» використано не лише для опису фізичної слабкості Долона, але і як символ моральної втоми, безнадії або внутрішнього розпачу. Ця метафора підкреслює стан душевного занепаду героя, його нездатність діяти рішуче в умовах кризи; вона вказує на загальну атмосферу песимізму та поразки, яка пронизує твір.

Прикметникові метафори Леся Українка використовує у своїх творах також для створення уявних контрастів між персонажами. Наприклад, у висловлюванні Кассандри «*одважний тільки словом*» (Твори, т. 2, с. 44–45) прикметник *одважний* набуває метафоричного значення, оскільки вказує не на справжню сміливість, а на удавану, показну відвагу, яка проявляється лише у словах, а не в діях. У цьому контексті прикметникова метафора «*одважний*» розкриває лицемірство та слабкість героя, демонструючи контраст між його словами та справжніми вчинками. Такі метафори допомагають Лесі Українці акцентувати увагу на етичних дилемах і моральних недоліках персонажів, зокрема на їхньому невмінні відповідати за свої слова діями.

Морфологічна структура метафор також включає прикметникові елементи, які підсилюють емоційний і символічний зміст тексту, надають йому образності й виразності.

До притаманних ознак творчої манери Лесі Українки, як це подано в попередньому дослідженні авторки, зараховуємо метафоричну інтерпретацію властивостей *слова*. Для письменниці слово – це «*єдина зброя*», «*меч на катів*». Найбільш повно асоціативно-образне сприйняття *слова* Леся Українка розкриває в драматичній поемі «Кассандра» (1907 р.). Авторка використовує загальнономовні прикметникові метафори: «*слова отрутні*»; «*темні слова*»;

«холодні, непривітні слова»: «Можє, се правда, що слова мої отрутні, що й очі забивають людську силу! (Твори, т. 2, с. 29); «Доволі слів тих **темних і страшних...**» (Твори, т. 2, с. 71); «**Все холодні, непривітні слова, як ті мечі ворожії...**» (Твори, т. 2, с. 35).

До притаманних ознак мовотворчості лесі Українки належить те, що вона розширює сполучуваність загальномовних прикметникових метафор, поєднуючи їх з іменником *слово* – «**крилате слово**», «**плідне слово**», «**пророче слово**»: «... **крилате слово** – от моя стріла» (Твори, т. 2, с. 63); «**Слово плідне і більше родить, ніж земля-прамати**» (Твори, т. 2, с. 61); «... **слова її пророчі** спопеліли, і вітер їх розніс ген-ген по морю» (Твори, т. 2, с. 97).

Потрібно звернути увагу й на те, що індивідуально-авторське слововживання засвідчує прикметникова метафора *німі слова*: «Гелен. Кассандро, годі! Я глухий для тебе, так же й **твої слова німі для мене**. Договорились ми до краю. Годі» (Твори, т. 2, с. 69).

Наводимо низку інших яскравих прикметникових метафор Лесі Українки:

отрутні слова: «Можє, се правда, що слова мої отрутні, що й очі забивають людську силу! Осліпнути я хотіла б, заціміти... Ох, се було б таке велике щастя!» (Твори, т. 2, с. 29);

смертельне співання стріл: «Андромаха. Не можу я, Клімено, я боюся іржання коней, брязкоту мечів, і куряви, і крику, а найгірше того **смертельного співання стріл!** Як я те чую й бачу, то здається» (Твори, т. 2, с. 24–25);

огнисті квітки: «Сюди, сюди отих **квіток огнистих!** Гранати зацвіли! Весільний час!» (Твори, т. 2, с. 92);

мандрівна думка: «Прісцілла. Де ж край блуканню **мандрівної думки?** Де дно в розумуванні? (Твори, т. 2, с. 118);

овечий лад: «Руфін. Я досі ще не жив **ладом овечим**. (До Теофіла) Ми з жінкою порадимось сами» (Твори, т. 2, с. 262);

тверда душа: «Руфін (притуляє її до себе і голубить). Ох, ся **тверда душа!** Упертий розум! Чом я не міг зломити їх?» (Твори, т. 2, с. 275)

У цілому прикметникові метафори Лесі Українки є важливим інструментом у створенні багатограних і емоційно насичених образів. Вони допомагають не лише передати зовнішні характеристики персонажів і описати місця, але й розкрити внутрішні стани героїв, їхні емоції, моральні конфлікти та філософські роздуми.

2. 2. 3. Дієслівні метафори

Дієслівні метафори – це образні одиниці, до складу яких входить один (чи кілька) компонентів, виражених дієсловом з переносним значенням, якого дієслівна форма набуває найчастіше з іменником та словами інших частин мови. Дієслівні метафори у творах Лесі Українки є органічною частиною формування динаміки дій та психологічних станів персонажів. Через метафоричні дієслова авторка створює не тільки фізичний, але й ментальний простір, де кожна дія набуває глибшого значення, розкриваючи внутрішні мотиви та психологічний стан персонажів. Такі метафори є невід'ємним елементом її стилю і надають текстам символічного забарвлення, через яке кожен рух, дія або стан можуть тлумачитися в контексті загальних ідей твору.

З-поміж прикладів такої метафоричної структури звертаємо увагу на дієслівні вислови в драматичній поемі «Кассандра»: «*Ти глянеш, **кам'яніють** мужі сильні і тихо шепотять: **непереможна!***» (Твори, т. 2, с. 12). В українській літературній традиції метафора «**кам'яніють**» належить до загальноновживаних типових мовних одиниць для передачі стану сильного емоційного потрясіння, коли людина стає нерухомою від страху чи здивування. За «Словником української мови», *кам'яніти* – це «2. *перен.* ставати нерухомим, застигати», як це засвідчують приклади, які містять покликання на твори Лесі Українки. «*Хуса **каменіє** з жаху*» (Леся Українка, III, 1952, с. 179) [СУМ, т. 4, с. 86]. У цьому контексті слово набуває не лише

переносного значення, але й символізує безпомічність і неможливість протистояти невідворотному. Ця метафора також підкреслює драматичну природу ситуації, де персонажі змушені мовчазно визнати свою безсилість перед долею.

Ще одним прикладом дієслівної метафори є слово *губити* ‘Знищувати кого-небудь, призводити до загибелі’ [СУМ, т. 2, с. 186] у репліці Ономая: «*Губити військо, щоб хвалу і дяку сказав хтось по-троянськи?*» (Твори, т. 2, с. 50). Таке переносне значення проілюстровано контекстом з твору Лесі Українки.

Дієслівна метафора *труїти* у фразі «*шиплять вороже, труять, глушать розум*» (Твори, т. 2, с. 56) позначає не стільки фізичне отруєння, але й стає метафорою для опису морального та емоційного розпаду. Метафора передає внутрішній стан персонажа, коли його розум і воля поступово руйнуються під впливом зовнішніх обставин або внутрішнього конфлікту. Використання дієслова «*глушити*» в цьому ж контексті підсилює відчуття пригнічення і безсилля перед обставинами, що також відображає загальну атмосферу твору, де герої постійно стикаються з нездоланими силами.

Морфологічна структура метафор у творчості Лесі Українки є складною і різноманітною, відображаючи багат шаровість її текстів та ідейну насиченість. У драматичних творах авторка використовує різні типи метафор – іменникові, прикметникові та дієслівні, кожен з яких виконує свою унікальну роль у побудові смислових структур тексту. Морфологічна структура метафор, яка включає змінювані частини мови, дозволяє Лесі Українці створювати динаміку, гнучкість і багатозначність у мовленнєвих актах персонажів. Морфологічні елементи не просто виконують граматичну функцію, але й підсилюють семантичне наповнення тексту.

Дієслівні метафори, як видно з наведених прикладів, відіграють особливу роль у драматургії Лесі Українки, зокрема через їх здатність передавати як фізичні дії, так і внутрішні стани персонажів. У цьому випадку дієслівна метафора стає засобом передачі морально-філософської дилеми, з

якою стикаються герої. Метафора дозволяє розширити значення дії, включаючи у неї елементи інтелектуального та духовного осягнення.

Дієслівна метафора **загнати** у висловлюванні «Гелена. *Кассандра його загнала правдою своєю*» (Твори, 2, с. 60) позначає, як правда Кассандри призводить до кризи або занепаду. «*Загнати правдою*» когось символізує неминучість наслідків правди, яка обтяжує героїв морально і психологічно. Граматична роль цього дієслова полягає у підсиленні динаміки тексту, створюючи враження руху або поступового розвитку подій, яке водночас підкреслює фатальний характер метафоричного «загнання».

Емоційна функція метафор проявляється у їх здатності передавати внутрішні стани героїв, їхні почуття і переживання. Наприклад, метафора «*труїти, глушити розум*»: «Кассандра. *Годі, Андромахо, мене питати, щоб потім клясти. На голові моїй вже й так проклони тяжать, немов залізна діадема, сплелися над чолом слова вразливі, немов гадюки над чолом Медузи, шиплять вороже, **труять, глушать розум...***» (Твори, т. 2, с. 56) передає відчуття пригнічення і безсилля, яке переживає персонаж під впливом зовнішніх обставин. Дієслово **глушити** метафорично передає емоційний стан героя, підкреслюючи його неможливість логічно мислити або діяти через сильний емоційний тиск. Метафор сприяє більш глибокому зануренню читача у внутрішній світ персонажів, дозволяючи відчувати їхні переживання на емоційному рівні.

Отже, морфологічна структура метафор у творчості Лесі Українки є складною і багатогранною. Різні частини мови – дієслова (дієслівні форми), іменники, прикметники – відіграють ключову роль у формуванні багатозначності текстів, а метафори виконують численні функції, такі як когнітивні, емоційні та символічні. Через ці метафори авторка не лише збагачує мову своїх творів, але й розширює їхні філософські, моральні та емоційні виміри. Це надає її драматичним творам багатоплановості й глибини.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було проаналізовано структурно-семантичні особливості метафор у драматичних творах Лесі Українки. Метафори в творчості письменниці виконують не лише стилістичну функцію, а й стають ключовими елементами для вираження філософських та соціальних ідей. Авторка майстерно поєднує загальновживані та авторські метафоричні засоби, створюючи багатопланові образи, що одночасно передають конкретні ситуації й універсальні теми. Загальновживані метафори, як-от *«серце рветься»* або *«накликати смерть»*, дозволяють висловити емоційні переживання героїв через усталені образи, знайомі читачеві. Натомість авторські метафори, наприклад, *«погаслий усміх»* чи *«овечий лад»*, надають тексту унікальної глибини, демонструючи новаторський підхід Лесі Українки до мови.

Драматургія Лесі Українки збагачена концептуальними метафорами, які відображають екзистенційні конфлікти між людиною та суспільством, індивідуальною свободою та обов'язком. Використання дієприкметникових і дієслівних форм, як у метафорах *«найжене військо»* або *«червона нитка точиться»*, акцентує на динамічності дії та психологічних трансформаціях персонажів. Такі метафори часто містять елементи символізму, що дозволяють розкрити філософські підтексти та соціальну критику, що в цілому притаманні для творів письменниці.

Підсумовуючи, зазначимо, що метафорика Лесі Українки відіграє центральну роль у побудові драматичного тексту, формуючи його багаторівневу структуру. Вона не лише відображає емоційні та інтелектуальні аспекти персонажів, а й створює простір для читачів інтерпретувати складні соціальні й моральні проблеми, порушені у творах.

РОЗДІЛ 3

МЕТАФОРІКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ

В ЛЕКСИКОГРАФІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

3.1. Загальномовні метафори, їх закріплення в тлумачних словниках

Як зазначає С. Хороб, «лексикографічне закріплення метафор, що їх використовувала і створювала Леся Українка, відображає інтеграцію її художнього мовлення у ширший контекст української літературної традиції. Метафори, що знайшли своє закріплення у тлумачних словниках, виявляють сталість мовних конструкцій та виразів, які стали загальноновживаними в українській мові. Вони не лише відображають творчий потенціал авторки, а й закріплюють певні концепти та образи в національній культурі, перетворюючи їх на частину мовної свідомості». Відображення метафор у тлумачних словниках показує, як індивідуальний стиль письменниці впливає на розвиток літературної мови, а також демонструє, як лексеми отримують нове значення через художнє опрацювання.

Однією з таких дієслівних метафор, яка знайшла своє місце в «Словнику української мови» в 11-ти томах (СУМ), є дієслово *ламати*, що використовується у фразі «*слово своє зламала б*»: «Гелен. *І тим роздратувала б Ономая, а слово все таки своє зламала б*» (Твори, т. 2, с. 64). Ця лексема є багатозначною й означає не лише фізичну дію, але й порушення моральних або етичних норм, зламу обіцянки чи принципів. Леся Українка використовує це слово в контексті емоційного і морального вибору героїв, створюючи метафору, яка підкреслює внутрішню боротьбу між обов'язком і особистими переконаннями. У словнику ця метафора вже має закріплене переносне значення, що вказує на її сталу присутність в українській мовній традиції, порівняймо: «*ламáти (пору́шувати) / зламáти (поламáти, пору́шити)* [своє] *сло́во*: а) відмовлятися від раніше сказаного, відступатися від обіцяного; не виконувати обіцянки; б) (кому і без дод.) зраджувати (СУМ-20).

Ще одним прикладом є метафора **кувати** у фразі «*кує з народів зброю світу*» (Твори, т. 2, с. 64). У СУМ це слово позначає: 'Формувати чийсь характер. *Країна ... кує з брил людських міцну нову людину...* (М. Рильський). (СУМ, т. 4, с. 382), засвідчує переносне значення, пов'язане з формуванням характеру, що підкреслює творчу роль особистості у становленні суспільства.

Метафора **загубити** у фразі «*Ти, люта згубо, всіх нас загубила!*» (Твори, т. 2, с. 65) також має закріплене значення у словнику, що вказує на втрату або знищення чогось цінного. У контексті твору, ця метафора підсилює емоційний стан персонажів, показуючи глибину їхнього відчаю та безнадії. Метафора «загубити» позначає моральну поразку або зраду, що підкреслює трагічність ситуації. У словниковій традиції це слово також має закріплене переносне значення, що вказує на його широке використання у літературі та мові: '4. *тільки док., кого, що*. Призвести до загибелі, знищити кого-небудь' (СУМ-20).

Дієслово «**покласти**», що його Леся Українка використовує у фразі «*Зевс еллінам поклав у серце звагу*» (Твори, т. 2, с. 65–66), має метафоричне значення, що вказує на передачу певного почуття або думки. У СУМ це слово має багато переносних значень, серед яких «закладати основу чогось, впливати на внутрішній стан або почуття людини» (СУМ, т. 7, с. 28). Письменниця використовує цю метафору для підкреслення божественного впливу на людей, показуючи, як доля та боги втручаються у життя героїв, змінюючи їхні думки та дії. Закріплення цієї метафори у словнику підтверджує її сталість у мовній традиції.

Ще одним цікавим прикладом є метафора «**ламати руки**», що використовується у вислові «*Блукав мов непритомний, сльози лив і, руки ламлючи, слова безладні викрикував*» (Твори, т. 2, с. 69). У СУМ це дієслово має значення вираження сильного страждання або відчаю через фізичний жест: *ламати руки* (пальці) – «про жест, який є виявом сильного горя, страждання, хвилювання і т. ін. [Козак:] *Білих ручок не ламай. Карих очей не стирай. Мене з війни із славою К собі дожидай!* (М. Кропивницький); *Ламаю*

пальці я з тонким нервовим хрустом, ходжу з кутка в куток у тиші голубій (В. Сосюра) (СУМ, т. 4, с. 441) У контексті твору ця метафора підсилює драматизм подій, показуючи глибину емоцій героїв і їхню реакцію на трагічні події. Закріплення цієї метафори у словнику також вказує на її загальне використання в українській мові, підкреслюючи, що вона стала частиною національного мовного вжитку.

Як зазначає Н. Іщук-Пазуняк [30], «загальновживані метафори слугують не лише стилістичним забарвленням текстів, а й потужним інструментом для популяризації певних образів і концепцій, надаючи текстам додаткового смислового і емоційного навантаження. Вони допомагають авторам формувати глибші та символічні значення, сприяючи створенню в літературі універсальних образів». Це сприяє не лише формуванню індивідуального стилю автора, але й загальному розвитку мовної культури, адже такі метафори стають частиною колективної свідомості.

Інший приклад загальновживаної метафори – *«живитись смертю»* (Твори, т. 2, с. 70), яку використовує Кассандра для передачі концепції неминучості і циклічності життя та смерті. Вона описує гієну, яка «живиться смертю», вказуючи на природну, але водночас трагічну закономірність існування. Метафора *«живитись»* у цьому контексті символізує моральну або духовну поразку, що підкреслює загальний трагічний настрій твору. Це дієслівне значення є частиною загальновживаних метафоричних виразів, які широко використовуються в літературі для передачі глибоких філософських ідей.

Метафора *«рука моя зів'яла, серце всохло»* (Твори, т. 2, с. 75) демонструє, як загальновживані вирази можуть бути адаптовані для передачі внутрішніх емоційних станів. Ці дієслівні метафори авторка використовує для опису фізичного занепаду, що водночас відображає моральну чи емоційну виснаженість. Фраза *«серце всохло»* є метафорою емоційної смерті або втрати здатності до переживань, що підкреслює трагізм ситуації. У тлумачних словниках ці вирази закріплені як універсальні засоби для опису

станів внутрішнього краху або розпаду, і їх широке використання робить ці метафори частиною загальної мовної картини.

Загальновживані метафори відіграють значну роль у створенні образів, які читач легко розпізнає. Наприклад, у вислові «Паріс. *Сестро, ти ніколи мене так **тяжко не вражала словом***» (Твори, т. 2, с. 81) метафора «***вражати словом***» відображає емоційний вплив мовлення на психіку персонажа. Цей вираз є загальновживаним і має закріплене значення у словниках, вказуючи на силу слова як зброї, що може завдати емоційної чи моральної шкоди. Метафора в цьому контексті служить для передачі інтенсивного емоційного конфлікту між героями, підкреслюючи їхню вразливість перед силою мовлення. У цьому контексті Леся Українка демонструє силу слова як зброї, що може завдати глибокої емоційної рани. У культурному аспекті ця метафора підкреслює важливість словесної комунікації в українській літературі і фольклорі, де слово завжди мало магічну силу і могло впливати на долю людей.

Розглянемо інший приклад загальновживаної метафори – вислів «***вп'ялися в серце колючками***» (Твори, т. 2, с. 81), у якому слово «***вп'ястися***» використано для передачі болю від слів або дій іншого персонажа. Метафора підкреслює фізичне відчуття болю, перенесене на емоційний рівень, що дозволяє глибше відчувати психологічний стан героя. Ця дієслівна метафора, як і метафора «***точити кров***» (Твори, т. 2, с. 81), має закріплення у словниках і широко використовується в українській мові для передачі морального або емоційного виснаження. Через використання таких метафор Леся Українка підсилює емоційну глибину своїх творів, роблячи читача активним учасником психологічних конфліктів.

Загальновживані метафори, закріплені у тлумачних словниках, виконують функцію не лише опису певних дій або станів, але й популяризації конкретних образів у літературі та мовленні. Наприклад, образ «***зів'янулої руки***» або «***всохлого серця***» стали частиною загальновживаних виразів, які символізують втрату життєвих сил або внутрішнього духу. Ці

метафори мають потужний емоційний вплив і допомагають створювати символічну систему, яка стає зрозумілою для широкого кола читачів.

Популяризація таких метафор у літературі відбувається через їх постійне використання для опису певних універсальних тем, таких як смерть, любов, зрада, героїзм або поразка. Закріплені у словниках метафори служать інструментом для створення образів, які стають частиною літературного канону, і водночас впливають на мовлення загалом, розширюючи можливості для вираження складних емоційних та філософських концепцій. Такі метафори наближають літературні твори для ширшого кола читачів, оскільки вони використовують зрозумілі образи та концепти, які легко сприймаються і резонують з читачем.

Культурна значимість загальноновживаних метафор у літературі й мовленні не може бути недооціненою, адже саме через ці метафори автори збагачують літературну мову та поширюють символічні образи, що стають частиною колективної свідомості. Вони впливають на розвиток як української культури, так і національної мови, збагачуючи її новими смисловими формами та концепціями. Леся Українка, зокрема, у своїх драматичних творах, активно використовує загальноновживані метафори, закріплюючи їх у мовній свідомості та відкриваючи нові смислові горизонти для інтерпретації.

Однією з цікавих метафор у творчості Лесі Українки є «*слава впала*», яка використовується у фразі «Кассандра. *Годі! Иди, іди до неї, осоружний, до чарівної, гарної Медузи, і скам'яній, упавши перед нею навколішки, — так наша слава впала*» (Твори, т. 2, с. 81). Ця дієслівна метафора має універсальне значення і закріплена у тлумачних словниках, що вказує на її широке використання в українській мові. Метафора «*слава впала*» набуває символічного значення занепаду або втрати слави, що підкреслює трагічність долі героїв і національної історії. У цьому контексті падіння стає символом моральної поразки, яка знаходить своє відображення в багатьох літературних

творах. Через таку метафору авторка транслює ідеї про моральний стан нації, роблячи її зрозумілою для широкого кола читачів і слухачів.

Дієслівна метафора «**заплатити**» у фразі «*Нехай Паріс уп'ється тим коханням, що ми за нього ходим у жалобі, нехай тим щастям серце навтішає, що ми за нього **заплатили горем довічним!** Се ж була мета преславна війни згубливої. Так доверши величну перемогу край Гелени в розкішнім тінекеї*» (Твори, т. 2, с. 81–82) має своє закріплення у тлумачних словниках і використовується для передачі ідеї відплати за певні дії або втрати: «3. *неперех., перен.* Відповісти чим-небудь, якоюсь дією і т. ін. на певне ставлення, на щось зроблене, заподіяне. **За горе ми заплатим горем** – *А доки нам сидіть над морем? Приймімось, човни попалім* (І. Котляревський); *Зрадило море мене, за любов заплатило знуцанням* (Леся Українка) (СУМ, т. 3, с. 262). Ця метафора є прикладом того, як універсальні мовні вирази можуть набувати додаткового значення у контексті літературного твору. У цьому випадку Леся Українка підкреслює ціну, яку платять герої за свої дії або рішення, трансформуючи концепт матеріальної відплати в моральну та емоційну площину. В українській культурі метафору «**заплатити**» часто використовують для вираження ідеї відповідальності та відплати, що підсилює трагічність твору і робить його більш зрозумілим для широкої аудиторії.

Значимість метафор у культурі проявляється також у використанні метафори «**троянди вп'ялися в серце**»: «Кассандра. *Бо я тебе не бачила таким, як от тепер. Оті твої **троянди** мені **вп'ялися в серце колючками і точать з нього кров***» (Твори, т. 2, с. 81), яка відображає емоційний біль або страждання, що проникають глибоко в душу людини. Ця метафора підсилює драматичний ефект твору, передаючи глибокий емоційний стан героя. В українській культурі такі метафори є дуже поширеними, оскільки вони дозволяють передати складні емоційні переживання за допомогою простих і зрозумілих образів. Закріплення цієї метафори у словниках свідчить про її універсальність та здатність проникати у різні рівні культури і літератури.

Інша метафора – «**точити кров**» (Твори, т. 2, с. 81), яка має своє закріплення у тлумачних словниках: «**точі́ти кров (крі́вцю)** [з жил чийх] з кого – експлуатувати, виснажувати когось тяжкою працею. *В нужді та в утисках ми бились, А з наших жил точили кров* (М. Вороний)» (СУМ, т. 10, с. 213–214) підкреслює ідею виснаження або експлуатації. У літературному контексті Леся Українка використовує цю метафору для створення образу поступової втрати життєвих сил або емоційної енергії. У культурному вимірі така метафора відображає загальне почуття втрати і страждання, яке глибоко вкорінене в українському народному досвіді, зокрема через історичні випробування, що пережила нація.

Загальновживані метафори також сприяють формуванню національної ідентичності через їхній вплив на літературну й культурну спадщину. Наприклад, метафора «**ходити славою повиті тіні героїв**»: «Сінон (співає, флейтист і кітарист приграють). *На полях Асфodelонських, на долині Єлісейській ходять славою повиті тіні згублених героїв, та чого ж вони сумні?»* (Твори, т. 2, с. 83) відображає не лише філософське осмислення життя і смерті, але й формує певний культурний архетип героїв, які продовжують своє існування у колективній пам'яті нації. Цей вираз підкреслює ідею того, що герої, які загинули, не зникають, а залишаються частиною національної спадщини, що є характерним для української літературної традиції.

Леся Українка, використовуючи загальновживані метафори у своїх творах, закладає основу для створення глибоких, багатозначних образів, які стають частиною української літературної традиції. Метафори, як мовні засоби, що дозволяють передати складні філософські концепти через прості, зрозумілі образи, відіграють роль не тільки в художній організації тексту, а й у формуванні національного менталітету та світогляду. Через використання метафор Леся Українка закріплює їх у свідомості читачів, надаючи їм універсальних значень, які розширюють межі літературного мислення.

У творах Лесі Українки дієслівні метафори часто набувають нового значення, що підсилює символіку й драматизм сцени. Наприклад, у рядку *«Ти переміг. Ти **вбив мене сим словом**»* (Твори, т. 2, с. 90) метафора *«вбив словом»* демонструє потужний вплив слів на психоемоційний стан персонажа. Це підкреслює здатність слова діяти як зброя, що може завдати не фізичних, а моральних страждань, що робить цю метафору універсальною для розуміння як у контексті літератури, так і в житті. У цьому випадку Леся Українка робить акцент на психологічній силі мови, яка може бути не менш руйнівною, ніж фізична дія. Це вкорінює метафору *«вбивати словом»* у культурний контекст, надаючи їй значення не лише в рамках літературного твору, а й у загальнонаціональній свідомості.

Інший приклад метафоричного вираження можна побачити в рядку *«розум зламаний»*: *«Мій **розум зламаний**, твій піде в світ, ти ним і переможців переможеш, а мій погасне вкупі з сим пожаром...»* (Твори, т. 2, с. 90). Тут дієслівна метафора *розум зламаний* використовується для опису ментального стану героя, що підкреслює його безсилля перед емоційними випробуваннями. Це образне вираження, що має своє закріплення у словникових статтях, передає відчуття глибокої моральної поразки та втрати внутрішньої стійкості. У культурному контексті ця метафора є символом людської вразливості і нездатності протистояти долі або сильним зовнішнім обставинам.

У поєднанні з іншими метафорами, метафора *«слова її пророчі спопеліли»*: *«Кассандра (з дивним спокоєм). Знаю, царю... Але не вір мені, цариці слухай, вважай на те, що родич твій сказав, і не давай ваги словам рабині. Колись була пророчиця Кассандра, — вона згоріла на пожежі в Трої, **слова її пророчі спопеліли**, і вітер їх розніс ген ген по морю... Се искорка одна була запала сюди у серце простої рабині, спалахнула на хвилику та й погасла. (Дивиться на свою патерицю) Як чудно? Де взялась ця патериця? Чия вона? Нащо ся діадема?»* (Твори, т. 2, с. 97–98) символізує руйнівний вплив часу та історії на знання і правду. У цьому випадку слово набуває

образу чогось матеріального, що піддається фізичному знищенню, як вогнем спалюється папір. Через цю метафору Леся Українка передає ідею про те, що істини, які раніше були очевидними й мали силу, з часом можуть втратити своє значення або зникнути під впливом зовнішніх обставин. Це підтверджує, що метафора не тільки відображає емоційні стани героїв, але й підсилює символічне значення твору, віддзеркалюючи філософські концепти.

Метафора «*служив вогонь*»: «Мохаммед. *Нащо се бажання? То все одно, якби ти забажала, щоб лиш тобі самій світило сонце, тобі самій служив вогонь. Від того не стало ж би тобі ані ясніше, ані тепліше, ніж тепер, як мусиш ти те добро з усім живим створінням нарівні поділяти, тільки иншим було б від того в світі жити гірше.*» (Твори, т. 2, с. 100), – що відтворює зв'язок світу й людського існування, також має велике значення у культурному плані. Вона передає ідею підкорення природним силам і законам, які є поза контролем людини. У творах Лесі Українки така метафора служить засобом вираження філософських роздумів про роль людини у світі та її взаємини з природою та вищими силами. Метафора «*служити*» у цьому випадку набуває значення обов'язку, якого не можна уникнути, що вкорінює цей вираз у свідомості читачів як символ долі або неминучості.

Культурна значимість загальновживаних метафор також полягає в їх здатності формувати нові смислові зв'язки і поширювати їх у широкі культурні шари. Наприклад, метафора «*пал пригасити*»: «Руфін. *Друже, ти справді запаливсь, мов Ціцерон. Я хочу пал твій трохи пригасити. Прісцілло, накажи вина принести і ще чого, — бо й татко не вечеряв.*» (Твори, т. 2, с. 86) має значення послаблення сили, але у творі вона може сприйматися як засіб тимчасового відходу від реальності. Цей образ підкреслює психологічний стан героїв, їхнє прагнення уникнути важких роздумів і відповідальності за дії. У ширшому культурному контексті такі метафори є відображенням людської слабкості й прагнення до забуття, що стає універсальним образом в українській літературі.

3. 2. Специфіка індивідуально-авторських метафор

Індивідуально-авторські метафори Лесі Українки є однією з найхарактерніших рис її поетичного та драматичного стилю. Вони не завжди знаходять відображення в тлумачних словниках, проте мають суттєве значення для розуміння глибини авторського задуму та емоційного впливу її творів. Леся Українка часто використовує такі метафори для того, щоб підкреслити внутрішні конфлікти своїх персонажів, зобразити їхні переживання та відкрити приховані філософські або етичні сенси.

Однією з яскравих індивідуальних метафор, яку можна виділити у творі «Руфін і Прісцилла» є фраза Прісцилли: *«Прости мені, не хотіла я тебе вразити словом. Я знаю, ти здолаєш боронити, а хто ж тебе самого оборонить?»* (Твори, т. 2, с. 109).

Іншою метафорою, яка заслуговує на увагу, є *«зрадить щирість»* *«Якби могла промовчати, — охоче промовчала б на се твоє питання, але ще більше, ніж оця люцерна, мене перед тобою зрадить щирість. (Становить люцерну на один з постаментів.) Неправди я казати тобі не хочу, а правду перемовчати не здолаю: так, я була сьогодні в катакомбах і завтра знов піду, як тільки ти мені того не заборониш»* (Твори, т. 2, с. 107), сказана Прісциллою. Ця метафора підкреслює конфлікт між правдою і бажанням уникнути складних питань. Щирість тут постає як неминучий викривач справжніх намірів та думок, а метафора «зрадить» робить акцент на психологічному напруженні між зовнішнім вираженням і внутрішньою правдою. Це виражає неможливість героїні приховати свої справжні почуття, навіть якщо вона прагне уникнути конфлікту.

Метафора *«перемовчати правду»* (Твори, т. 2, с. 107) також є цікавою з точки зору індивідуального стилю Лесі Українки. Вона не тільки

підкреслює внутрішній конфлікт героїні, яка намагається мовчати, але й виражає ідею, що мовчання може бути своєрідною формою брехні. Ця метафора вказує на складну етичну проблему мовчання і правди, що є центральною темою багатьох творів Лесі Українки.

Однією з ключових особливостей індивідуальної метафорики Лесі Українки є її здатність переносити фізичні дії та стани у сферу внутрішніх переживань, роблячи їх метафоричними носіями складних емоційних станів. Наприклад, у сцені, де Руфін каже: «... *ніяким словом вимовити страху, тривоги тої злої, що, мов яструб, кривавить, мучить, роздирає серце*» (Твори, т. 2, с. 108), фізичні дії, такі як **кривавити**, **мучити** і **роздирати**, переносяться у сферу психологічних переживань. Тут метафори стають засобом вираження глибокого емоційного напруження, що показує не тільки внутрішній стан героя, але й масштаби його страждань. Ці метафори вказують на те, що емоційний біль не менш відчутний, ніж фізичний, і підкреслюють драматичну напругу сюжету.

Особливої уваги заслуговує метафора «**вбивати дух, роз'їдаючи віру, наче міль одежу**» (Твори, т. 2, с. 114), яка демонструє авторське прагнення показати моральне знищення через поступову ерозію віри. Ця метафора проникає у сферу духовного життя героїв, відображаючи процес поступового внутрішнього руйнування. Образ молі, що «**роз'їдає одежу**», підсилює ефект, оскільки передає невидиму, але потужну силу, яка поступово знищує цінності, залишаючи лише зовнішні форми без суті.

Ці метафори також вказують на одну з головних стилістичних особливостей Лесі Українки – використання конкретних фізичних образів для відображення абстрактних ідей. Наприклад, метафора «**слово б'є, немов вояк мечем**» (Твори, т. 2, с. 111) показує, як словесний конфлікт може бути настільки ж руйнівним і агресивним, як фізичне насильство. Цей прийом надає метафорам особливої емоційної насиченості, оскільки вони поєднують у собі конкретне і абстрактне, матеріальне і духовне.

Особливістю метафоричного стилю Лесі Українки є також багатошаровість її метафор. Наприклад, метафора *«загонисту вояцьку вдачу видно у кожному слові»* (Твори, т. 2, с. 111) має кілька рівнів смислового навантаження. На поверхневому рівні це просто характеристика людини через її мову, але глибший аналіз показує, що тут йдеться не лише про стиль мовлення, а й про світогляд і поведінку людини, для якої конфлікт є природною частиною життя.

Також характерною є метафора *«невмирущий цвіт»*: *«Прісцілла. Що з тих «поважних рацій», як не можуть вони ні одного створити дива у людських душах так, як то створили перекази чудові галілейські, що цвітом невмирущим зацвіли серед пустині людського невірства?»* (Твори, т. 2, с. 113), яка втілює ідею безсмертя та вічної життєвої сили віри. Цей образ, хоча й не є загальноновживаним, відображає специфічний авторський підхід Лесі Українки до метафоричного мислення, де духовні категорії виражаються через природу. Використання образу «цвіту», що продовжує цвісти навіть у пустелі людського невірства, створює потужний символ боротьби віри за виживання.

Отже, індивідуально-авторські метафори Лесі Українки не лише відображають її особистий поетичний стиль, але й виконують важливу функцію у структурі її творів, додаючи їм емоційної глибини та філософської насиченості. Її метафори створюють багатовимірні образи, що водночас функціонують як засоби вираження емоцій і як символічні конструкції, які допомагають глибше зрозуміти внутрішній світ персонажів та загальний задум твору. Ці метафори, хоч і не завжди закріплені у словниках, формують унікальну поетику Лесі Українки і підкреслюють її майстерність у побудові складних емоційних і психологічних концепцій через мовні засоби.

Такі індивідуальні метафори не лише збагачують лексичний потенціал української мови, але й сприяють поглибленню розуміння людських емоцій і переживань, роблячи творчість Лесі Українки однією з найвпливовіших у контексті української літературної традиції.

Метафори у драматичних творах Лесі Українки відіграють унікальну роль для глибшого розуміння її текстів, формуючи емоційно-наповнені образи та символи, які відображають складні теми і внутрішні переживання персонажів. Однією з ключових функцій цих індивідуальних авторських метафор є передача станів та почуттів героїв через використання образів, що виходять за межі буквального розуміння. Авторські метафори Лесі Українки збагачують контекст і підкреслюють значущість ідей, які не завжди можуть бути передані прямим текстом.

Значення авторських метафор для інтерпретації тексту полягає в їх здатності поглиблювати сприйняття теми й розкривати персонажів через нові аспекти, що доповнюють їхні характери та ролі. Наприклад, у сцені, де Руфін промовляє: *«... ми хутко станем чужинцями у нашім ріднім краю, вигнанцями з небесної держави, бо їй нема на нашім світі місця»* (Твори, т. 2, с. 15), метафора *«чужинці у ріднім краю»* вказує не лише на втрату фізичної батьківщини, але й на духовну ізоляцію героїв, які втрачають зв'язок із суспільством і традиційними цінностями. Ця метафора допомагає краще зрозуміти внутрішню боротьбу Руфіна та його конфлікт із навколишньою реальністю.

Метафора *«втратити подобу людську, щоб статися не людьми й не богами, а чимсь таким, як тінь, як дим, як пара»* (Твори, т. 2, с. 115) має ще глибше символічне значення. Вона розкриває тему втрати ідентичності, демонструючи, як герой поступово втрачає свою людську природу, що відображає духовну кризу і внутрішній занепад. У цьому випадку метафора набуває екзистенційного звучання, розкриваючи страх перед втратою самого себе в боротьбі за вищі цінності та ідеали. Водночас метафора *«тінь, дим, пара»* підкреслює ефемерність і крихкість людського існування, що додає тексту філософської глибини.

Парвус у своєму монолозі використовує ще кілька потужних метафор для опису духовного занепаду суспільства: *«ви самохіть відкинули котвицю, подану вам небесною рукою»* (Твори, т. 2, с. 118), що символізує

втрату духовної опори і зв'язку з божественним началом. Метафора *«небесна рука»* вказує на втрату керівництва з боку вищих сил, а *«відкинути котвицю»* – на свідомий вибір піти на духовне бездоріжжя. Цей образ підсилює драматизм ситуації, коли персонажі самі свідомо обирають шлях, який веде до загибелі. Наступна метафора *«в безодню поглинула»* (Твори, т. 2, с. 119) акцентує на незворотності їхнього шляху та катастрофічних наслідках. Тут безодня символізує глибину духовного занепаду та загибелі.

Інша метафора Парвуса – *«душа моя в долоні плеще»* (Твори, т. 2, с. 119) – є виразом його емоційного стану та очікуваної радості від передчуття катастрофи для ворогів. Цей образ створює враження внутрішнього тріумфу героя, який захоплюється своєю власною жорстокістю та вірить у неминучість покарання. Тут метафора є символом емоційного звільнення та підкреслює його прагнення до справедливості у жорстокій формі.

Метафори Лесі Українки часто виражають ідеї про втрату, руйнування та катастрофу, використовуючи образи руйнівних сил природи або духовного розпаду. Метафора *«пожерли змії і люті чуда юда океану»* (Твори, т. 2, с. 119) підсилює відчуття страху і загрози, а також підкреслює масштаб катастрофи, яка очікує на героїв. Це є типовим прийомом у творчості Лесі Українки, де загрози часто мають як фізичне, так і духовне значення, що робить конфлікт багатоплановим.

Метафора *«роз'яснюється обличчя добродушним усміхом»* (Твори, т. 2, с. 122) є прикладом того, як авторка використовує фізичні зміни у вигляді метафоричних образів для передачі внутрішнього стану персонажів. У цьому випадку обличчя, що *роз'яснюється*, символізує момент примирення або позитивної зміни у настрої героя, що додає тексту емоційної виразності.

Значення індивідуально-авторських метафор для інтерпретації текстів Лесі Українки полягає в тому, що вони створюють нові рівні смислів, які дозволяють глибше зрозуміти сюжет і теми творів. Наприклад, метафора

«*віра спалить і попіл рознесе на штирі вітри*» (Твори, т. 2, с. 114) підкреслює руйнівну силу фанатизму, що знищує не лише фізичні речі, але й духовні основи суспільства. Ця метафора відображає конфлікт між новими ідеями та старими традиціями, який є однією з основних тем твору.

Метафори також допомагають Лесі Українці передати складні філософські ідеї через зрозумілі образи. Наприклад, *котвиця* символізує духовну опору, а її відкидання – втрата цієї опори, що веде до катастрофи. Ці образи є не лише літературним засобом, але й інструментом для передачі глибших значень та ідей про життя, смерть, духовність та пошук істини.

Метафори є невід'ємною частиною літературної творчості Лесі Українки, що додають глибини та багатовимірності її творам. Вони дозволяють авторці не тільки надавати естетичну складову текстам, але й створювати багатозначні символи, які допомагають розкрити тему, а також глибше зрозуміти почуття і світогляд героїв. Авторські метафори, не завжди закріплені в тлумачних словниках, набувають унікальних значень, розширюючи можливості інтерпретації текстів та відкриваючи нові аспекти тем і образів, які відображають філософські, моральні та емоційні пошуки Лесі Українки.

Однією з таких авторських метафор є образ «*сестра смерти*», який використовує Кассандра, звертаючись до Гелени: «*Тільки чом себе ти не зовеш сестрою смерти, було б тоді се більше до лиця*» (Твори, т. 2, с. 11). Цей метафоричний образ, який не має закріпленого значення в словниках, представляє внутрішній конфлікт героїні та її ставлення до Гелени. Метафора «*сестра смерти*» символізує не просто близькість до смерті, але й самозаперечення та відчуття приреченості, що оточує Гелену. Для Лесі Українки такий образ смерті пов'язаний не лише з фізичною загибеллю, а й з моральною втратою, що має фатальний вплив на героїв [14, с. 337].

Так само метафора «*провидець мук*» у Кассандри відображає складний психологічний стан персонажа, якого мучить знання про неминучі страждання: «*Провидець мук не одвернув од себе*» (Твори, т. 2, с. 17). Це не

просто образ пророка, а фігура, яка свідомо йде на зустріч мукам, не намагаючись уникнути свого долі. Метафора стає символом трагічного передбачення і неминучості страждання, яке пронизує весь текст. Вона підкреслює філософську тему вічного конфлікту між знанням і безсиллям, між долею і свободою вибору.

Ключовим елементом метафор Лесі Українки є їх здатність не лише описувати емоційні стани персонажів, але й створювати цілі символічні системи. Метафора *чути горе, бачити горе* (Твори, т. 2, с. 22–23) розкриває емоційну чутливість Кассандри, яка відчуває навколишній світ через страждання. Відчуття горя стає не тільки фізичним, але й духовним станом, який повністю проникає в її свідомість. Ця метафора допомагає передати безвихідь і приреченість героїні, яка бачить майбутню загибель, але не може нічого зробити, щоб її запобігти. У даному випадку метафора стає інструментом для передачі невиразних емоцій та підсилює драматизм ситуації.

Образ жертви належить до особливих метафор творчості Лесі Українки. У тексті «Кассандра» героїня розмірковує про жертву, яку вона не здатна принести: *«Брате, не знаєш ти ціни жіночим жертвам, а я тобі кажу: з усіх жінок славутня Іфігенія зложила ще не найбільшу й не найтяжчу жертву...»* (Твори, т. 2, с. 44). Метафора *зложила жертву* у контексті героїні не є просто жертвою життя, це глибший символ внутрішнього вибору між моральними і духовними цінностями, а також відповідальність перед собою та суспільством. Через цю метафору авторка висвітлює глибинні моральні дилеми та відчуття вини, з якими стикається персонаж у своєму життєвому виборі.

Метафора *«змія тривоги»*: *«Кассандра. Іди, збери своїх рабинець, звели їм кітари й флейти взяти і музику збратати з ніжним співом, може, сон і мрію золоту вони накликають тобі на очі, втомлені від сліз. Є в тебе фінікіянка рабиня, ота, що вміє змії замовляти, вона приспить в тобі змію тривоги, і ти заснеш, і в сні тому не буде нічого злого, ні війни, ні смерти, ні*

страху, ні Кассандри.» (Твори, т. 2, с. 56) також є потужним образом, що уособлює страх і тривогу, які постійно супроводжують Кассандру. Цей образ змії, яка ***приспить тривогу***, поєднує у собі асоціації з небезпекою та одночасно з чарівною силою, що може тимчасово зняти тягар переживань. Метафора змії тут слугує інструментом для вираження психологічного напруження та внутрішніх страхів героїв, зокрема Кассандри [5, с. 42].

Авторські метафори Лесі Українки є ключовими для розуміння її творчості та сприяють більш глибокому розкриттю тем, образів і внутрішніх конфліктів її героїв.

Отож значення авторських метафор у творчості Лесі Українки полягає не лише в їх естетичній функції, але й у здатності розкривати складні ідеї та концепції, які важко передати прямим текстом. Через метафори авторка вводить читача у світ складних моральних дилем, духовних пошуків і внутрішніх переживань своїх героїв. Метафори стають основою для глибшого розуміння сюжетів і тем, дозволяючи побачити не лише поверхневу фабулу, але й зануритися у філософські та екзистенційні роздуми, які пронизують кожен її твір.

Індивідуально-авторські метафори Лесі Українки є феноменом української літератури, який заслуговує на детальний аналіз, адже саме вони стали ключовим елементом її творчого стилю та значною мірою вплинули на розвиток літературних жанрів і напрямків. У її творчості метафора відіграє особливу роль – вона не лише естетичний засіб, але й потужний інструмент для вираження філософських концепцій, символіки та глибоких емоційних переживань. Авторські метафори, які не завжди отримали закріплення у тлумачних словниках, демонструють виняткову оригінальність мислення Лесі Українки, розкриваючи її літературний світ через неповторні образи, багатопланові символи та специфічну мову.

У контексті розвитку української літератури кінця XIX – початку XX століття, метафорика Лесі Українки виявилася особливо впливовою в поєднанні традиційної романтичної поезії з новими модерністськими

тенденціями. Її індивідуально-авторські метафори збагатили літературні жанри і напрями, сприяючи глибшому осмисленню внутрішнього світу людини, проблем ідейно-філософських пошуків та національної самоідентичності [18, с. 37].

Одним із ключових впливів, який мали індивідуальні метафори Лесі Українки, був розвиток символізму в українській літературі. Її метафори не лише передають певні емоції чи переживання, вони часто створюють символи, що набувають більш універсальних значень. Наприклад, метафора «*сестра смерти*», яку використовує героїня драми «Кассандра», стає символом відчуження та приреченості. У цьому контексті Леся Українка не просто відображає психологічний стан героїні, а й створює образ, який можна інтерпретувати як символічний вираз ідеї про неминучість смерті й тісний зв'язок між долею героїв та їх моральним вибором. Такі метафори стали основою для розвитку символістських тенденцій у драматургії, сприяючи втіленню у текстах глибоких філософських ідей через поєднання конкретного й абстрактного.

Індивідуальні метафори Лесі Українки також вплинули на розвиток жанру драматичної поеми. Метафора, що є одним із центральних елементів у її текстах, дозволяє розкрити багат шарову структуру драматичних конфліктів, зокрема через протиставлення героїв і їхнього внутрішнього світу. Наприклад, метафора *чути горе, бачити горе* (Твори, т. 2, с. 22–23) показує унікальне поєднання відчуттів і бачення майбутнього у героїні. Це не просто образ, який описує емоційний стан, а символ того, як героїня сприймає реальність через призму власного бачення майбутньої загибелі. Подібні метафори не лише передають емоції, але й створюють багатозначні символи, які допомагають читачам глибше зрозуміти внутрішній світ персонажів і драматичні ситуації, у яких вони опиняються.

Індивідуальні метафори Лесі Українки також сприяли розширенню можливостей української літературної мови. Метафори *змія тривоги* (Твори, т. 2, с. 56) або *провидець мук* (Твори, т. 2, с. 17) створюють нові способи

вираження складних психічних станів через образність, яка до цього часу не була характерною для української літератури. Леся Українка вводить у свої твори метафори, що мають багатовимірне значення, де *змія* може бути не тільки символом небезпеки, але й одночасно образом внутрішніх страхів, які з'їдають людину зсередини. Ці метафори, не закріплені у словниках, відкривають нові можливості для інтерпретації текстів та збагачують українську мову новими лексико-семантичними конструкціями.

Особливий вплив індивідуально-авторські метафори Лесі Українки мали на розвиток поетичної символіки в літературі. Вони стали основою для створення нових літературних напрямків, зокрема неоромантизму та символізму, які набули розквіту в українській літературі на початку ХХ століття. Метафора як засіб поєднання реальності та метафізики дозволила Українці створювати складні художні образи, які водночас є конкретними і абстрактними. Цей підхід став особливо впливовим у символістській поезії, де кожна деталь набуває символічного значення і є частиною великої метафізичної картини світу. Важливим прикладом цього є метафора *сестра смерти* (Твори, т. 2, с. 11), яка відображає трагічну приреченість героїв на поразку і вмирання, але водночас вказує на глибший філософський зміст існування.

У ширшому контексті, індивідуально-авторські метафори Лесі Українки відіграли значну роль у формуванні національної літературної традиції. Її метафоричне мислення вплинуло на пізніших авторів, які продовжували розвивати образність і символіку, закладену у творах Українки. Вона показала, як можна використовувати метафору для створення нових жанрових форм, як у драмі, так і в поезії, піднімаючи її на новий рівень естетичного й інтелектуального впливу. Такі метафори, як «*чути горе*» або «*змія тривоги*», стали символами людської боротьби за свободу і справедливість, і вплинули на формування модерністської парадигми в українській літературі [8, с. 37].

Отже, індивідуально-авторські метафори Лесі Українки відіграли ключову роль у розвитку української літератури, збагачуючи її новими образами, символами й естетичними концепціями.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз метафорики Лесі Українки з акцентом на загальноновживані метафори, які закріплені у тлумачних словниках, та індивідуально-авторські метафори, що формують її унікальний стиль. Загальноновживані метафори слугують потужним інструментом для популяризації певних образів і концепцій у літературі. Їхнє закріплення у словниках свідчить про їхню сталість у мовній системі, інтеграцію в ширший контекст української культури та мови. Ці метафори виконують не лише стилістичну функцію, а й сприяють розкриттю універсальних тем, таких як *боротьба, втрата, надія, свобода*. Метафори на кшталт *«слава впала»*, *«загубити»*, *«ламати руки»* стають частиною літературного канону та національного мовного коду, допомагаючи передати емоційну й символічну багатозначність текстів. Вони ілюструють тісний зв'язок між мовою та культурою, підкреслюючи унікальність української традиції.

Індивідуально-авторські метафори Лесі Українки демонструють глибину її філософських і психологічних пошуків. Ці метафори є інструментом вираження внутрішніх конфліктів героїв, зображення складних емоційних станів та розкриття абстрактних ідей через конкретні образи. Наприклад, метафори *«розум зламаний»*, *«зрадити щирість»* або *«слово б'є, немов мечем»* є не просто літературними засобами, а носіями глибоких філософських концепцій. Вони дозволяють авторці досліджувати теми екзистенційної кризи, морального вибору та духовного занепаду, додаючи текстам багатозначності.

Отже, метафорика Лесі Українки є важливим компонентом її творчості, що збагачує українську літературну традицію. Загальноновживані та індивідуально-авторські метафори створюють унікальний художній простір,

де поєднуються національні, культурні та філософські ідеї, відкриваючи нові горизонти для їх інтерпретації.

ВИСНОВКИ

Дослідження мовної та метафоричної структури творів Лесі Українки в контексті сучасних лінгвістичних підходів дає змогу глибше зрозуміти як саму природу її творчості, так і вплив її стилю на розвиток української літератури. У рамках першого розділу роботи було проведено загальний аналіз наукових праць, присвячених мовним особливостям творчості Лесі Українки. Дослідники наголошують на тому, що її мова відзначається глибиною символізму, оригінальністю поєднань слів та використанням численних метафор, що надає її творам особливої образності. Вивчення мовних особливостей творів Лесі Українки в межах сучасних лінгвістичних досліджень демонструє багатшаровість її текстів, у яких кожне слово і кожна метафора несуть значне семантичне навантаження. Авторка не лише використовувала загальновідомі мовні конструкції, але й часто створювала власні метафори, що згодом стали основою для нових інтерпретацій і прочитань її творів.

У другому розділі дослідження було розглянуто структурно-семантичні особливості метафор у драматичних творах Лесі Українки. Метафора в її творах виконує низку функцій: вона не лише надає естетичного забарвлення, але й допомагає відтворювати складні філософські концепції. У драматичних творах, зокрема в «Кассандрі», метафори слугують засобом вираження внутрішнього конфлікту персонажів, їхніх переживань і психологічних станів. Це надає драмі глибини та дозволяє читачам інтерпретувати текст на різних рівнях: як історію певних подій, так і як метафору ширших соціальних і моральних питань. Аналіз прикладів зібраних метафор вказує на значний рівень семантичної складності: метафори, з одного боку, пов'язані із традиційними лексичними значеннями, а з іншого – створюють нові символічні образи.

Особливий інтерес становить класифікація метафор, що була проведена в цьому розділі. Вивчення іменникових, прикметникових та дієслівних

метафор дозволяє виявити певні закономірності у використанні лексичних засобів для створення метафоричних образів. Іменникові метафори часто асоціюються з поняттями, що символізують певні філософські категорії: *смерть, доля, боротьба* тощо. Прикметникові метафори використовуються для передачі емоційних характеристик, опису станів героїв або місць, у яких відбувається дія. Дієслівні метафори додають динаміки і підкреслюють зміни, процеси, що відбуваються в сюжеті, та їхній вплив на персонажів. Ці різні типи метафор взаємодіють між собою, створюючи складну, багатопланову образну систему, яка є характерною рисою творчого стилю Лесі Українки.

Третій розділ присвячено аналізу метафор у лексико-граматичній практиці: розглянуто як загальноновживані метафори, закріплені в тлумачних словниках, так і індивідуальні авторські метафори, які не увійшли до словникового складу, але відіграють значну роль у побудові її текстів. Важливим етапом аналізу було вивчення загальноновживаних метафор, які, закріпившись у тлумачних словниках, стали частиною загальної літературної мови. Це свідчить про значний вплив Лесі Українки на розвиток української літературної традиції, адже її мова не лише збагатила словниковий склад, але й створила основи для подальшого розвитку літературної образності. Наприклад, метафори «*сестра смерти*» або «*змія тривоги*» набули широкого символічного значення у подальших літературних інтерпретаціях.

Водночас було детально досліджено індивідуально-авторські метафори, які не були закріплені у словниках, але мають велике значення для розуміння творчого методу Лесі Українки. Ці метафори часто відображають її унікальне бачення світу та глибоке відчуття філософських і екзистенційних проблем. Індивідуально-авторські метафори Лесі Українки створюють нові образні світи, які не піддаються прямому поясненню за допомогою загальновідомих значень. Вони відкривають для читача нові шляхи інтерпретації текстів, дозволяють глибше зрозуміти теми і конфлікти, які розглядає авторка у своїх творах. Ці метафори стають ключем до розуміння

психологічного стану персонажів та їхніх внутрішніх переживань, як, наприклад, у метафорі «чути горе, бачити горе», де героїня водночас відчуває й усвідомлює наближення трагічних подій.

Значну увагу було приділено впливу індивідуально-авторських метафор Лесі Українки на розвиток літературних напрямків та жанрів. Авторка, завдяки своїй метафориці, зуміла поєднати традиції романтизму з елементами модернізму, заклавши основи для розвитку символізму в українській літературі. Метафора стала основним засобом передачі не тільки естетичної, але й глибокої філософської думки. Цей вплив особливо відчутний у жанрі драматичної поеми, де кожна метафора виступає як частина складної образної системи, що допомагає розкрити моральні та екзистенційні конфлікти героїв. Водночас модерністські тенденції, які простежуються у використанні метафор, демонструють прагнення Лесі Українки розширити межі літератури і вийти за межі традиційного розуміння літературного тексту.

Індивідуально-авторські метафори Лесі Українки також мають велике значення для розвитку української літературної мови. Вони допомагають вивести мову на новий рівень виразності, збагачуючи її новими лексико-семантичними одиницями та відкриваючи нові можливості для передачі складних ідей і переживань. Це особливо відчутно у поетичній символіці, де кожне слово стає частиною багатошарового символічного поля, яке дає змогу не лише зрозуміти текст на рівні сюжету, але й осмислити його філософські та моральні підтексти.

Отже, індивідуально-авторські метафори Лесі Українки відіграють центральну роль у її творчості та значною мірою сприяли розвитку української літератури, як у змістовому, так і в мовному плані. Метафорика Лесі Українки стала інструментом для створення нових жанрових форм та літературних напрямків, водночас збагачуючи національну літературну традицію і відкриваючи нові шляхи для інтерпретації її творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Неоромантичне двосвіття «Лісової пісні». У *Їм промовляти душа моя буде: «Лісова пісня» Лесі Українки та її інтерпретації* / упоряд.: В. Агеєва. Київ: Факт, 2002. С. 7–24.
2. Агеєва В. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. Київ: Либідь. 1999. 264 с.
3. Агеєва В. Передмова. *Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 11. Листи. 1876–1896.* Луцьк. 2021. С. 19–53.
4. Агеєва В. Проблема комунікативного розриву в драматичній поемі «Кассандра». URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Антологія української драматургії. Вип. 2. Київ: Мистецтво, 2005. 432 с.
6. Антологія української поезії: в 4-х т. / упоряд. М. Рильський, М. Нагнибіда. 2-е вид. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1958.
7. Аристотель. Поетика. Харків: Фоліо. 2018. 160 с.
8. Білецький О. Від видавництва до сучасності. Т. II. Київ: Держлітвидав України, 1960. 378 с.
9. Блохин Д. Стильові шукання Лесі Українки на тлі західноєвропейської літератури. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Сер.: Філологічні науки. Літературознавство. Луцьк. 2017. № 11–12 (360–361). С. 8–14.
10. Бойко Ю. Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання. У *Вибрані праці*. Київ. 2018. С. 110–160.
11. Веретельник Р. Боротьба з легендою: «Камінний господар». *Леся Українка. Драми та інтерпретації*. Київ. 2019. С. 824–830.
12. Веретельник Р. Козачка в теремі. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 46–50.
13. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 413 с.

14. Вороний М. Театр і драма: зб. критич. ст. з обсягу театр. мистецтва і драм. літ. Київ: Волосожар, 1913. 166 с.
15. Ганжа С., Донюш І., Войтенко М. Словник фразеологічних одиниць епістолярної спадщини Лесі Українки. Дніпропетровськ: Пороги, 2009. 36 с.
16. Гром'як Р. Роль літературної критики кінця ХІХ – початку ХХ ст. в утвердженні престижу українства. Тернопіль. 1999. 224 с.
17. Грушевський М. Пам'яті Лесі Українки. Вступне слово, сказане на засіданні Українського наукового товариства, присвяченім пам'яті Лесі Українки. *Літературно-науковий вісник*, 1913 (жовтень–грудень). С. 10–11.
18. Гундорова Т. Неоромантичні тенденції творчості О. Кобилянської. *Радянське літературознавство*. 1988. № 11.
19. Демська Л. Проблема індивідуальної свободи в драматургії Лесі Українки: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2000. 17 с.
20. Дмитренко Н. Волинізми у творчості Лесі Українки. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/18956volinizmi-u-tvorchosti-lesi-ukra%D1%97nki.html> (дата звернення: 11.11.2024).
21. Донцов Д. Поетка українського Рісорджімента (Леся Українка). Львів: Вид-во Донцових, 1922. 35 с.
22. Етнографічний збірник. Т. III. Знадоби до української демонології. Вип. I, II / зібрав Володимир Гнатюк. Львів, 1912. XXVII с.
23. Єрмоленко А. Сократичний діалог у поетично-практичній філософії Лесі Українки. *Філософська думка*. 2020. С. 20–36. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2021.02.020> (дата звернення: 10.10.2024).
24. Єрмоленко В. Леся Українка, Дон Жуан та Європа: ідеологія та ерополітика «Камінного господаря». *Філософська думка*. 2021. № 2. С. 49–79.
25. Жулинський М. Українська література. Творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ: Либідь, 2011. 1152 с.

26. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Леся Українка в конфлікті міфологій. 2-ге вид. Київ: Факт, 2007. 638 с.
27. Забужко О. Забужко про Лесю: Видатнішої жінки в європейській літературі не було. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/1972174-zabuzko-pro-lesu-vidatnisoi-zinki-v-evropejskij-literaturi-hh-st-ne-bulo.html> (дата звернення: 10.10.2024).
28. Зеров М. Леся Українка., Київ: «Книгоспілка», 1924.
29. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд. Монографія. Київ. Науково-дослідний інститут українознавства. 2007. 444 с.
30. Іщук-Пазуняк Н. Леся Українка: ідея свободи України у спектрі світової цивілізації. Розвідки і доповіді. Київ: 2008. 432 с.
31. Квітка К. На роковини смерті Лесі Українки. *Спогади про Лесю Українку*. Вид. 2-е. Київ: Дніпро. 1971. С. 219–247.
32. Клековкін О. Архітектура драми: історико-термінологічний конспект. Київ. 2020. 88 с.
33. Колошук Н. Драматургія Лесі Українки та «нова європейська драма». *Волинь філологічна: текст і контекст*: зб. наук. пр. Вип. 8: Леся Українка та зарубіжні письменники. Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2009. С. 41–57.
34. Колошук Н. Інтелектуальний конфлікт у драматургічній поетиці Лесі Українки. *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. праць. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2003. С. 149–158.
35. Колошук Н. Інтелектуальний конфлікт у драматургічній поетиці Лесі Українки (стаття друга). *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. праць. Т. 2. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2005. С. 127–136.
36. Колошук Н. Інтелектуальний конфлікт у драматургічній поетиці Лесі Українки (стаття третя: ідея християнства). *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. праць. Т. 3. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2006. С. 203–219.

37. Колошук Н. Конфлікт реальності та мистецтва у белетристичній спадщині Лесі Українки. *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. праць. Т. 6. Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2010. С. 13–29.
38. Колошук Н. Леся Українка та Герхарт Гауптман: впливи і традиція. *Волинь філологічна: текст і контекст*: зб. наук. пр. Вип. 8: Леся Українка та зарубіжні письменники. Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2009. С. 57–71.
39. Колошук Н. Інтерпретація орфеїчного міфу у драматичному етюді Лесі Українки «Орфееве чудо». *Неоромантичні обрії творчих пошуків Лесі Українки*: зб. наук. праць. Сімферополь: Світ. 2008. С. 98–110.
40. Колошук Н. Леся Українка і «нова» європейська драма. *Філологічні студії*: зб. наук. праць. Луцьк, 1997. Вип. 2. С. 28–33.
41. Косач-Кривинюк О. Леся Українка: хронологія життя і творчості. Нью-Йорк. 2020. 926 с.
42. Костенко Л. Поет, що ішов сходами гігантів. В *Українка Леся. Драматичні твори*. Київ: Дніпро. 1989. С. 5–58.
43. Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів: монографія. Луцьк: ПВД Твердиня. 2010. 656 с.
44. Красовська О. Стилiстичний компонент значення фразеологізмів (на матеріалі епістолярію Лесі Українки). *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць Черкаського нац. унт ім. Б. Хмельницького*. Черкаси: Брама. 2006. Вип. 3. С. 268–274.
45. Курбас Л. Філософія театру / Упоряд. М. Лабінський. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 917 с.
46. Левченко Г. Міф проти історії: семіосфера лірики Лесі Українки: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 332 с.
47. Легерко Т. Концептосфера життя / смерть крізь призму рослинної метафорики (на матеріалі поезії Лесі Українки). *Молодий вчений*. 2021. № 8 (96). С. 82–85.
48. Літературно-науковий вісник. 1913. Кн. X. 29 с.

49. Масенко Л. У Вавилонському полоні: теми національної та соціальної неволі у драматургії Лесі Українки. Київ, 2021. 224 с.
50. Маслобойщиков С. У мене є жадібність до життя. URL: <https://theukrainians.org/ivan-uryvskyi/> (дата звернення: 10.10.2024).
51. Мацюк З., Фенко М. Фраземіка в контексті епістолярію Лесі Українки. *Лінгвостилістичні студії*. 2014. Вип. 1. С. 146–153.
52. Моклиця М. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму): монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2011. 242 с.
53. Ніконовський А. Екзотичність сюжета і драматизм у творах Лесі Українки. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 68 с.
54. Новий вимір Лесі Українки або польський режисер у Луцьку готує «Камінного господаря» / розмовляв Валентин Ваколюк. *Monitor Wołyński*. 2 вересня 2011. URL: <http://monitor-press.com/ua/49-artist/9-muz/871-l-r.html> (дата звернення: 10.10.2024).
55. Ольга Косач-Кривинюк. Леся Українка: хронологія життя і творчості. Нью-Йорк: 1970. 674 с.
56. Петров В. Драматична поема Лесі Українки «Кассандра». *Рідне слово*. 1946. Ч. 3–4.
57. Петросян Д. У людини має бути природне бажання до розширення і поглиблення своєї творчої ерудиції. URL: <https://theukrainians.org/davyd-petrosian/> (дата звернення: 10.10.2024).
58. Романченко А. Лінгвокреативність мовної особистості: фразеологічні одиниці. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24. Т. 2. С. 196–204.
59. Саїд Е. Орієнталізм. Київ. 2019. 511 с.
60. Свербілова Т. Образ «іншої країни» як неоромантична утопія в драматургії модерну. *Леся Українка і сучасність*. Луцьк: Вежа, 2007. Т. 4 (1). С. 441–452.

61. Соловей Е. Передмова. Повне академічне зібрання творів у 14 томах. Том 1. Луцьк. 2021. С. 11–39.
62. Тимошенко П. Мовно-стилістичні лексичні засоби Лесі Українки. *Українська мова в школі*. 1983. № 4. С. 40.
63. Турган О. Дискурс пластичних мистецтв у творчості Лесі Українки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17772/12Turgan.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
64. Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 2. Драматичні твори (1907–1908) / ред. М. Моклиця; упоряд. С. Кочерга, О. Вісич. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 424 с.
65. Януш Я. Роль Лесі Українки в інтелектуалізації української літературної мови. *Леся Українка і сучасність*. Луцьк: Вежа, 2008, Т. 4, кн. 2. С. 210–220.